

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Basilicae S. Mariae. Maioris De. Vrbe A. Liberio. Papa. I.
Vsque Ad. Pavlv. V. Pont. Max Descriptio. Et. Delineatio**

Angelis, Paolo de

Roma, 1621

Liber Qvintvs. De veteri, atque nouo Basilicae situ, simul cum fabricis; de antiquis Sacellis, Oratorijs, Altaribus, & Monasterijs circa Basilicam existentibus, nec non de statu, in quem Paulus ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-13873

BASILICAE
S. MARIAE MAIORIS
DE VRBE
A LIBERIO PAPA
VSQVE AD
PAVLVM QVINTVM
PONTIFICEM MAXIMVM
DESCRIPTIO, AC DELINEATIO,
LIBER QVINTVS.

A V C T O R E
A B B A T E P A V L O
D E A N G E L I S.

DE VETERI, NOVOQVE HVIVS
Basilicæ situ, ac constitutione.

C A P V T P R I M V M.

DE Archipresbyteris, atque Vicarijs, & Canonicis negotio absoluto, nec nõ Beneficiatis vnà cum reliquis; succedit, vt priscam Basilicæ formam, simul cum Sacellis ostendamus, quò in delineationeprehendantur. Postea vetera cœnobìa, & Ecclesias describemus vnà cū pijs locis, qui circa hanc Basilicam extiterūt. Hinc ad præsentem illius statum properabimus, formam explanantes, ad quam Paulus Quintus Pontifex maximus redegit. & quidem primo externa quatuor partium attingemus. tum interna ingressi, ante omnia de maiori naui agemus; postea de duabus minoribus, simul Sacella ostendendo, quæ ibi reperiuntur, vnà

A cum Auctoribus; quod etiam de antiquis fiet suis sub numeris, quò in delineationibus reperiantur; nec non etiam Pontificum Romanorum, atque Cardinalium sepulchra. Hic non agetur de ijs, qui fabricis hanc Ecclesiam auxerunt, sed ad eum locum reijcimus, in quo præsentis statum explanabimus.

Ergo, vt initium faciamus: Hæc Basilica Orientem versus respicit: in cuius anteriori parte celeberrimum niuis miraculum, quod Liberio Papa sedente contigit, veteris operis elegantia, multiplici colorum varietate, auroque resplendet. ad illam per amplam porticum ingredimur, in qua ad leuam turris sese campanarum attollit, quæ Basilicæ adiuncta, Canonicis olim, alijsque Presbyteris hospitium præbebat. Ad dextrum latus pariter ades ad idem cernuntur. Sed olim

Anterior Templi facies.

Turris campanarum.

E 3 amplio-

Præter tres portas, quæ hodie cernuntur, quarum etiam olim fuit, cui nomen Regina.

Suggestus ad Epistolam Evangeliumque decantandum.

De septem Epistolis. Vrb.

ampliores fuerunt, sicut etiam circa Basilicam. Aditus per tres portas datur, quæ omnes maiori naui respondent. quanquam est aduertendum in medio Basilicæ, olim Portam fuisse nomine, Reginam, nimirum quia per multos annos super ipsam gloriosa Virginis imago à Sancto Luca depicta stetit, eodem in loco, quo hodie Sancti Leonis Patris aram intuemur. Hæc Basilica in tres naues diuisa, quadraginta magnis columnis ex vario marmore constantibus exornatur: quarum venustatem, ac splendorem auget pauimentum his temporibus elegantissime stratum. In naui maioris medio duo suggestus extiterunt; in quorum altero Epistolam decantabant, in altero Euangelium, quos & ipsi vidimus; nec ab ijs discrepabant, qui hodie in Sancto Laurentio extra muros cernuntur; perpolitè constructi ex marmoribus, & porphyreticis lapidibus, quos Sixtus Quintus auferri iussit. Addit Honuphrius fuisse ab Alexandro Tertio conditos. *Pulpita in medio Ecclesie lapidea varijs marmoribus porphyreticis viridibus lacedæmonijs ornata pro Epistola, & Euangelio decantandis, Alexander Tertius Senensis fabricauit.* Ex his ad Presbyterium ibant, olim ante aram maiorem positum, & maioris naui latitudinem occupabat, atque intus duo ciboria includebat, quæ postea fuerunt extracta; & vsque ad hæc tempora chori situs apparere, qui gradu vno supra pauimentum se effert. In maioris naui capite Basilicæ Crux eminebat, per quam ad maius Altare ex vtraque minori naui ibat, Tribunam vndique diuisam relinquentes; in cuius prima parte Archipresbyteri sedes, vel Cardinalis celebrantis perlatabat: & ex ea parte, in qua nostra tempestate duo ostia cernuntur, quæ Urbem respiciunt, olim duo Altaria aderant. atque hæc satis sit de veteri constitutione delibasse. Illud tamen est addendum ante Callisti Tertij, & Alexandri Sexti Pontificatus, nunquam tectum habuisse tabulis, atque auro exornatum;

nec in minoribus nauibus con-
camerations apparuerunt
ante Cardinalem Rothomagen-
sem.

DE HVIVS BASILICAE
ANTIQUIVS SACELLIS,
Oratorijs, Aediculis, atque
Altarijs.

Caput I I.

IBERIVS PAPA occasione consecrationis Ecclesie, à fundamentis Præsepj Sacellum extruxit; sicut in antiquo libro manuscripto legimus, cuius titulus est; Liber passionum Sanctorum Martyrum: in eo scænum, & Præsepj partem reponens, in qua Christus infans collocatus fuit. ex quo intelligitur, Præsepis Sacellum eodem tempore fabricatum esse, quo ædificata, & consecrata Ecclesia fuit Ioannis Patritij, & vxoris expensis, quod ad confirmationem sic demonstrant: *Quam Basilicam præfatam idem Pontifex in honorem Dei, & Beatissimæ Mariæ Virginis consecrauit; in qua quidem Præsepium, cunabula, scænum, & pannos nostri Redemptoris in eiusdem Præsepis Altari miro ordine reuerenter cum multis alijs Apostolorum, Martyrum, Confessorum, atque Virginum reliquijs, quorum nomina superuacaneum est nominare, collocauit.*

Postea circa annum Domini 498. Symmachus Oratorium ædificauit ad Martyrum Cosmi, & Damiani honorem, sicut Anastasius testatur: *Idem ad Sanctam Mariam Oratorium Sanctorum Cosmi, & Damiani à fundamento construxit.* Hic est obseruandum temporum iniuria, aliud monumentum, ad nos Sacellorum, Altarium, &c. non peruenisse vsque ad annum 1321. in quo Iacobus Cardinalis Columna floruit, qui non planè contentus, dum viueret, hanc Ecclesiam amplificare, etiam post mortem auxit, velut ex testamento deprehenditur, in quo illam omnium profusus, quæ sui iuris erant, heredem instituit: quod ex manuscriptis in Archiuo patet: *Prædia quoque suburbana bona obtulit, ac vineas, aliaque bona in Urbe, & Castrum Pyri in Romandiola.* Ex quibus etiam cognoscitur varia Sacella à fundamentis erexisse: *Iacobus, & Petrus de Columnis Cardinales primam Ecclesie extructionem experientes, multaque Sacella, ac alia ornamenta pie extruxerunt. Tantum onus imposuit, ut Capitulum, & Canonici perpetuò sex Sacerdotes*

Præsepis Sacellum extruxit.

Symmachus Oratorium ædificauit.

In vita Symachi p. 4.

Iacobus Cardinalis Columna etiam post mortem, auxit hanc Ecclesiam.

Archiuo Card. Columna dicitur Sacellum con-
struxit in Archiuo huius Basilicæ.
De vita p. 4.
Archiuo huius Basilicæ.
De vita p. 4.
Archiuo huius Basilicæ.
De vita p. 4.
Archiuo huius Basilicæ.
De vita p. 4.

dotes alerent; quorum quatuor sacrificium quotidie celebrarent in sancti Joannis Sacello ab ipso constructo; reliqui quotidie sacra facerent in Nicolai Quarti Sacello ab eodem Iacobo Cardinali condito, quod est Basilicæ Tribuna, & pro choro inferuit, qui ante in medio maioris navis perstabat. Quæ omnia distincte ex testamento certantur: Quod prefatum Capitulum, & Canonici perpetuo in dicta Basilica habebunt, & tenebunt, & habere, & tenere teneantur sex Presbyteros, quorum quatuor teneantur quotidie celebrare Missas in Cappella dicti Domini Cardinalis. Alij vero duo celebrare quotidie teneantur in Cappella sanctæ memorie quondam Sanctissimi Patris Domini Nicolai Papæ Quarti, quam dictus Dominus Cardinalis edificari fecit obreverentiam, & memoriam prædicti Sanctissimi Patris Domini Papæ, ut continuo celebratur ibi Missa pro anima sua. Residuum namque quod superest ex fructibus, proventibus, redditibus dictorum Castri Casalis detractis, & deductis ex suis beneficijs, cum fructibus, redditibus, & proventibus, dictis sex Presbyteris distribuuntur, & dispensentur pro anniversario faciendi annuatim pro anima dicti Domini Cardinalis.

Nicolaus Cardinalis Capoccius, qui fundavit, & dotavit Collegium appellatum Perusina sapientia; in eadem Ecclesia Sacellum Sancti Laurentij Martyris ædificavit, nec non duodecim Cappellanis ditavit, atque alijs ornamentis diuino cultui accommodatis: velut ex testamento, quod in Archiuo conseruatur: In nomine Domini Amen. Anno Domini 1373. die vero undecima mensis Nouembris, Ego Ioannes Ferandi executor bone memorie D. Nicolai Cardinalis Capoccij, hic inuentarium de infra scriptis paramentis, & alijs ornamentis, quæ sunt deputata ad seruitium diuini cultus Cappelle constructæ, siue dotatæ in hac sacra Basilica sanctæ Mariæ Maioris, sub vocabulo sancti Laurentij, per prefatum bone memorie Cardinalem supradictum, scribi feci, ad perpetuam rei memoriam.

Nec Agapitus Columna Cardinalis, tit. S. Priscæ, suorum vestigia deseruit; quando etiam ipse duos Sacerdotes Virginis Altari constituit: Item volo, & mando, quod infra scripti mei executores, ac meæ ultime voluntatis teneantur, & debeant vendere de bonis meis hereditarijs tantum, quantum possent, ex pretio inde recipiendo, emere tot possessiones, & bona, quod in Altari illo, quod est sub tunc imaginem Virginis possint, & debeant vivere duo Cappellani perpetui, quorum quilibet habeat ad minus in redditibus annuis florenos auri quadraginta.

A Item volo, & mando quod presentatio ipsorum Cappellanorum fiat, & fieri debeat per executores meos, dum uiuent, & post mortem eorum presentatio pertineat ad Priorem sanctæ Mariæ Maioris.

Franciscus Landus Cardinalis Venetus, tituli sanctæ Crucis in Hierusalem, pari pietate Sacellum construxit sanctissimæ Assumptioni, & sancto Francisco Confessori dicatum: Sepulturam mei corporis, dum ab hac luce me migrare contigerit, in Ecclesia sanctæ Mariæ Maioris de Vrbe eligo, sepulchrum unum, in quo corpus meum, postquam ab hac luce decesserit, reponi iubeo, atque volo fabricari, & edificari. & insuper potestate Apostolica prædicta desiderans, ut in ipsa Ecclesia diuinus cultus augeatur, ad laudem, & gloriam, & honorem indiuiduæ Trinitatis, gloriosissimeque Virginis Mariæ, ac Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum, ac Francisci Confessoris prædictorum, totiusque cælestis Curie fieri feci unam Cappellam, cum Altari, iuxta Altare maius dicte Ecclesiæ versus latus sinistrum, quo Euangelium cantatur; ipsamque Cappellam sub nomine, & vocabulo Assumptionis Beate Mariæ Virginis, & sancti Francisci Confessoris decreui intitulantam fore, & ex nunc tenore presentium intitulo. Pro cuius Cappellæ dote, & fundatione consensu, & voluntate similibus prædictibus volui, & ordinari, prout ordino, & volo ea, quæ sequuntur. Primò volo, & ordino, quod in eadem Cappella sint duæ Cappellane perpetuæ per duos Cappellanos, ut infra dicetur presentandos, instituendosque, perpetuis futuris temporibus deseruende, ut in præfata Ecclesia sanctæ Mariæ Maioris cultus diuinus, ut dictum est, augeatur; Pro quarum quidem Cappelle, & Cappellaniarum dotatione concessi, & assignaui, ac presentium tenore dono, concedo, & assigno domos infra scriptas per me emptas, videlicet unam Domum terrenam, & c. cum cameris infra se, & Portigali cooperto ante se cum horto postam in Campo Floræ, in Parrochia Sanctorum Laurentij, & Damasi. Item unam aliam domum terrenam soluaratam, & tegolatam, cum cameris, & c. postam in loco, qui dicitur in Mercato equorum. Item unam aliam domum in Parrochia in Platea Iudeorum, & c.

In quatuor Basilicæ angulis, quatuor Sacella visebantur à Colūnenfibus fabricata, ut in manuscripto apparet, cū de sepulchro Nicolai Quarti pertractat: Nicolaus Quartus iacebat in terra propè portā minorem à latere Tribuna: in hoc loco non erat porta, sed Sacellum Dominorum Colūnenfium, sicut & in alijs tribus

Franciscus Landus Card. Sacellum construxit. De reb. gest. Card. Landus. vide Ciacc. in vita Leon. xxij. dicti xxij. à quo creatus fuit Card. in prima ordin. anno 1411. obiit Romæ. Kalen. Ianuarij. 1423. sub Papa Martino Quinto.

Cappella sub nomine Assumptionis B. Virg. & S. Francisci.

Dux Cappellane perpetuæ per duos Cappellanos.

Sacella quatuor à Colūnenfibus constructa.

Ciaccon. in vita Clæm. VI. à quo fuit creatus Card. in 4. Card. creatione, an. 1350. obiit 7. Kal. Augusti, 1368. Urb. V. anno 6. Nicolaus Cardinalis Capoccius edificavit Sacellum S. Laurentij.

Agapitus Card. Columna duos Sacerdotes constituit. Testamentum habetur in Archiuo huius Basilicæ. De reb. gest. huius Card. vide Ciacc. in vita Urbani VI. à quo fuit creatus Card. an. 1378. in prima creatione. obiit Idibus Octobr. an. 1380.

E
ca
re
fi
tu
ar
m
us
um
ifi
pa
na
am
&
qua
an
ta
spo
que
ua
m
um
sta
iam
is
um
im
per
ico
on
cle
ixit
quo
ant
isin
a
ib
ibus
nen
mms
ex
men
suis
ac
res

Cardinalis Rothomagen. Sacellum extruxit.

tribus angulis Basilica. Gulielmus Estouteuilla Cardinalis Rothomagensis, an. 1483. à fundamentis construxit Sacellum, atque dotauit, varijs historijs, & marmoribus adornans, quod etiam hodie cernitur: *Gulielmus Estouteuilla Cardinalis Rothomagensis, anno 1483. in hac Basilica Cappellam fundauit, ornauit, dotauitque.* Ioannes Archiepiscopus Strigon. instituit, & dotauit Cappellanū pro Altari, & Sacello Sancti Hieronymi, nimirum vt perpetuò ibi sacra faceret: *Ioannes Archiepiscopus Strigoniens. perpetui Cappellani dotem constituit, qui ad Altare Sancti Hieronymi celebraret.*

Joan. Archiep. Strigon. perpetuam Cappellano dotem assignat.

Sacellum S. Hieron. dicatū libere Stephani de Vaschis extructum.

Stephanus Pauli Octauiani de Vaschis Sacellum extruxit, & dotauit sancto Hieronymo dicatum: *Stephanus Pauli Octauiani de Vaschis fundauit, & dotauit Cappellam in Ecclesia Sanctae Mariae Maioris de Vrbe, sub inuocatione Sancti Hieronymi, de anno circiter 1400. huius valoris scutorum centum viginti pro dote.*

Legimus pariter in hac Basilica Sacellum Sancto Michaeli, & Petro ad Vincula extitisse: *Fuit in Ecclesia Sanctae Mariae Maioris de Vrbe Cappella sub inuocatione Sancti Michaelis, & Sancti Petri ad Vincula.*

Nicolaus Viuianus. In Archiuio sanctae Mariae ad Praesepe.

Nicolaus Viuianus Episcop. Theatinus, Sacellum fabricauit, atque dotauit ad honorem Visitationis Beatae Virginis: *Nicolaus de Viuianis Episcop. Theatinus edificauit, & dotauit Cappellam ad honorem Visitationis Beatae*

A *Mariae Virginis, anno 1424. relicto Iurepatronatus familiae suae.*

Ioannes de Stephanis de Normandis, testamento reliquit quingentos aureos florenos, vt in tali Ecclesia Sacellum conderent Sancto Siluestro dicatum, in quo pro ipso semper celebrarent: & Thomasa eiusdem filia, eidem Sacello omnia iura dotis reliquit, velut ex Archiuio notatur: *Ioannes quondam Stephani de Normandis reliquit Ecclesiae Sanctae Mariae Maioris florenos auri 500. de anno 1304. vt in ea fieret Cappella sub nomine Sancti Siluestri, in qua celebraretur per proprium Cappellanum pro ipsius anima. Et Thomasa item filia ipsius quondam Ioannis ex testamento reliquit omnia sua dotalia pro dicta Cappella, de anno 1348.*

Altare, in quo reliquiae asseruantur Iacobus Ioannis Capoccij, vnà cum ciborio extruxit:

IACOBVS IOANNIS CAPOCCII, ET VINIA VXOR EIVS FECERVNT FIERI HOC OPVS PRO REDEMPTIONE ANIMARVM SVARVM, ANNO DOMINI M. CC. LVI.

Sancti Gregorij Altare, vnà cum ciborio, in quo Seruatoris cunabula asseruantur, S.P. Q. R. condidit, vt infra.

Haec tenus de veteri Basilicae constitutione simul cum alijs ad id spectantibus. modò de cœnobijs, & cæteris dicemus, quæ olim circa hanc Basilicam fuerunt.

Egreja Io. de Stephanis Normandi, eiusque filia, erga B. Virginem liberitas. In Archiuio sacrae Mariae maioris.

Altare vni cum ciborio, in quo reliquiae asseruantur, à Iacobo Capoccio conditum.

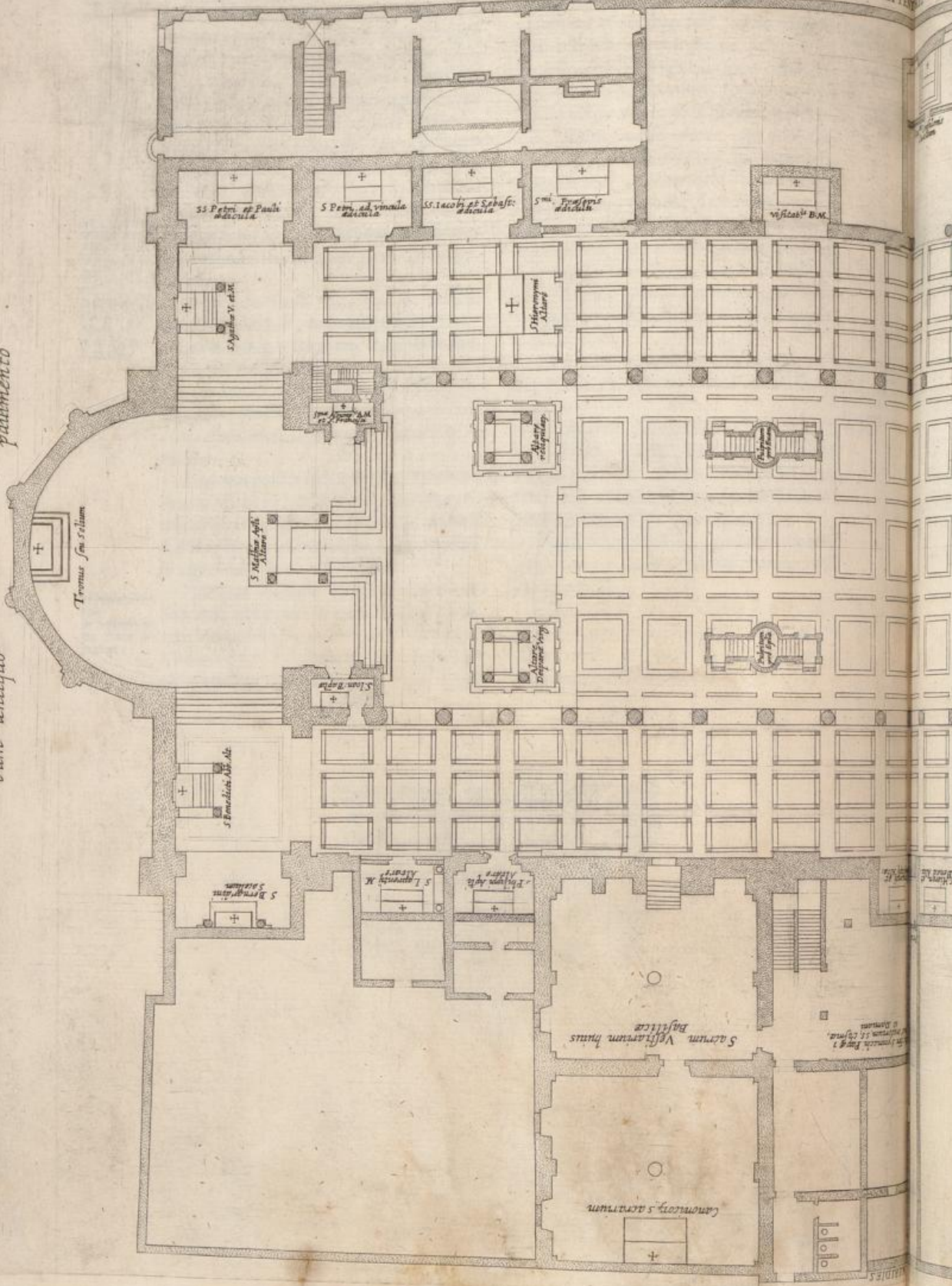

Egregia M.
Sergiana M.
manu, vultu
fide, corpore
genem hinc
ra.
In Antiqua
de Metu
iota.

Altere vultu
cibus, vultu
reliqua dicitur
tur, i. hinc
Capitula
dum.

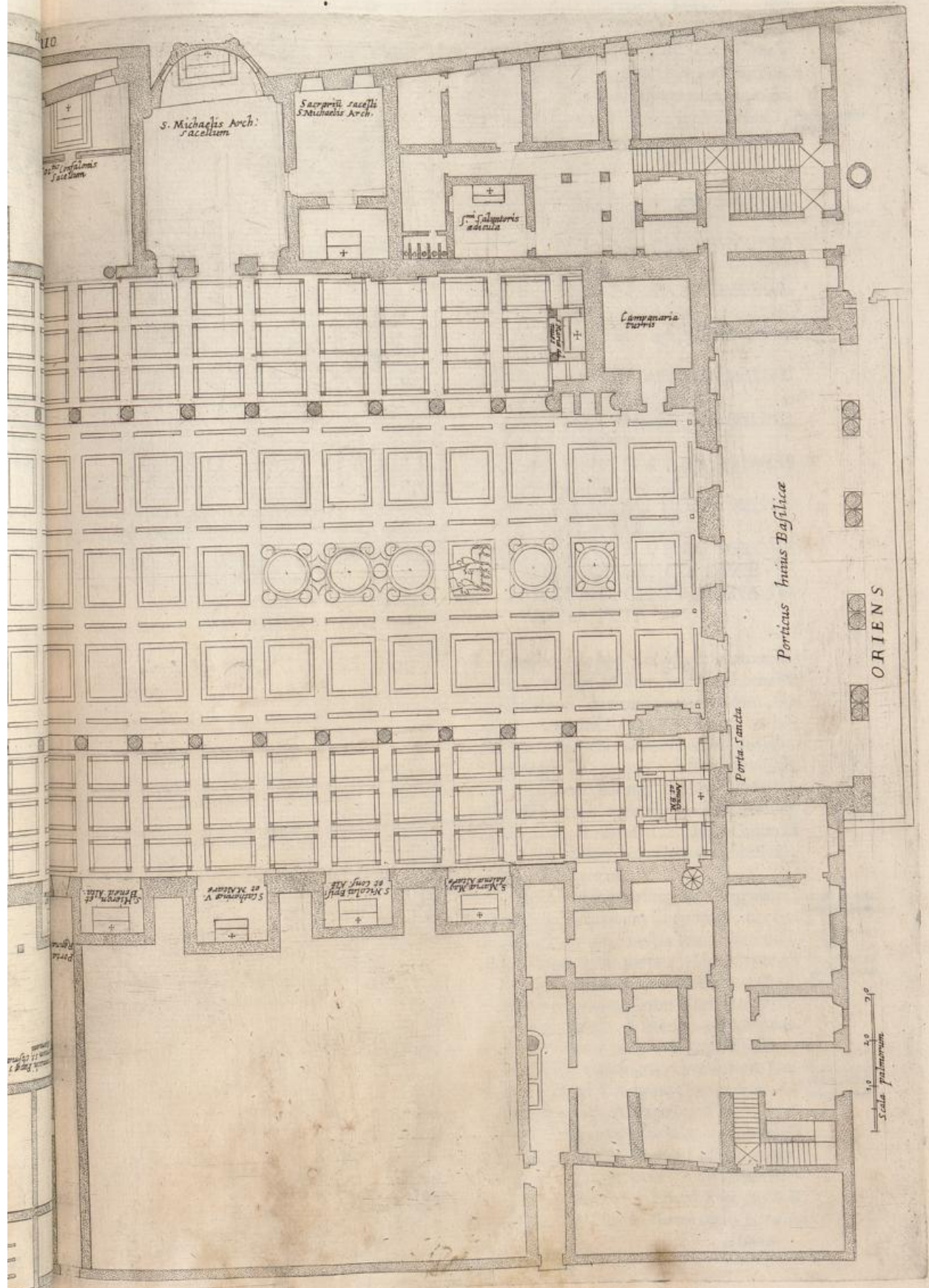
LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF PADERBORN
UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

VETERIS LIBERIANÆ BASILICÆ ADIVICTORVMQVE ADIFICIORVM VESTIGIVM
 cum antiquo pavimento

SEPTENTRIONALIS

1715

S. Michaelis Arch.
sacellum

Sacerdotii sacelli
S. Michaelis Arch.

S. Saluatoris
ad aula

Campanaria

Porticus huius Basilice

ORIENTIS

Porta Sancta

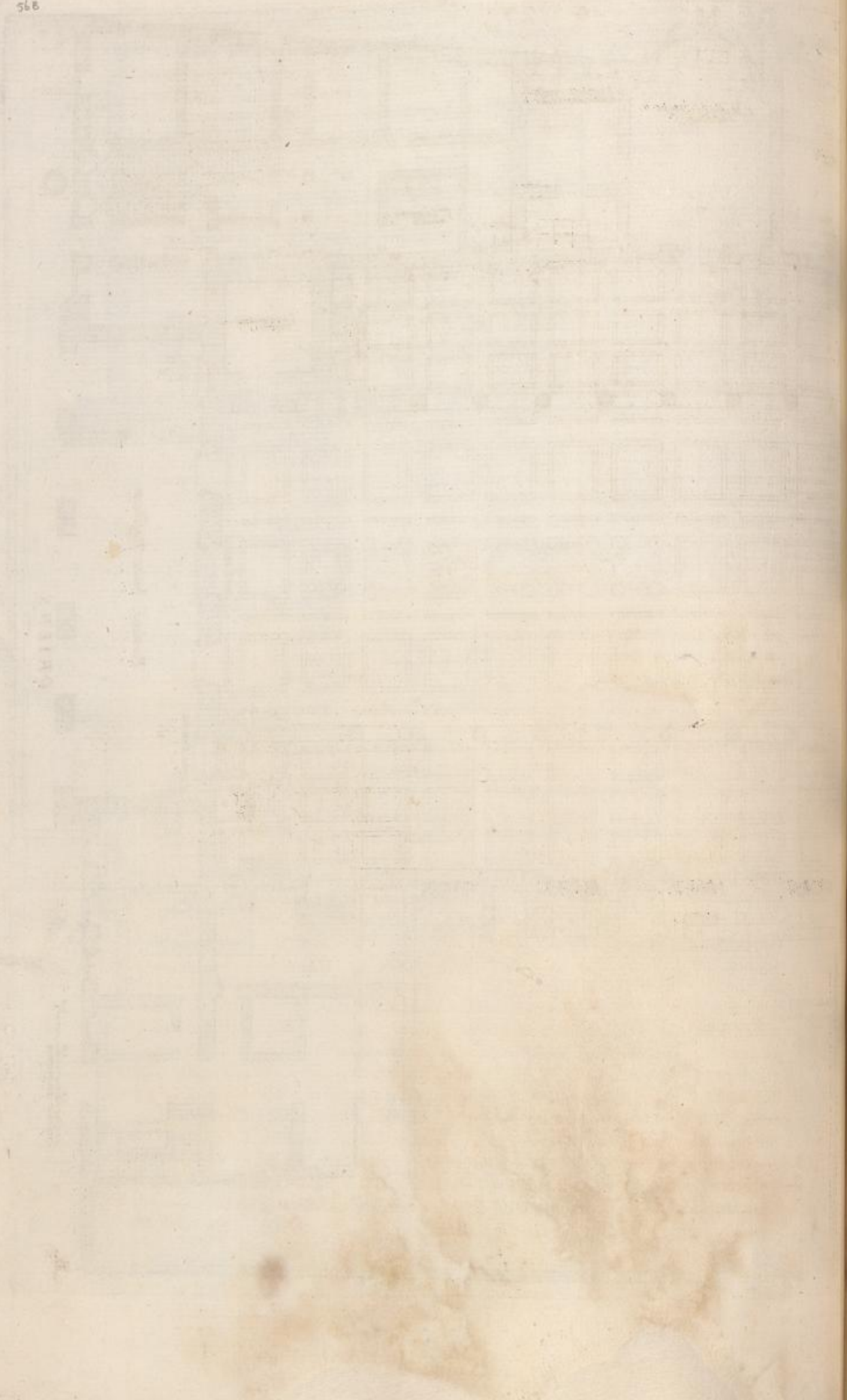
S. Catharinae V.
ad aula

S. Michaelis Episc.
ad aula

S. Mariae Mag.
ad aula

Scala primarium

VETERIS LIBRARIANA BASILICAE ADMINISTRATORIAE ET STICHELII

Fragmentary text from the adjacent page, including words like 'tri', 'pr', '48', 'X', 'cle', 'hil', 'co', 'M', 'in', 'vic', 'des', 'nat', 'ad', 'tar', 'rij', '&', 'com', 'per', 'ris', 'du', 'hu', 'ph', 'an', 'ad', 'gr', 'ris', 'me', 'rio', 'qu', 'A'

DE MONASTERIIS,

ECCLESIIS, ET ALIIS SACRIS,

*Pÿsque locis apud S. Mariæ
Maioris Basilicam.*

Cap. III.

Hæc Basilica à multis sum-
mis Pontificibus fuit Cæ-
nobis, atque Ecclesijs vndi-
que decorata, vna cum plu-
ribus Sacerdotibus, qui die,
ac noctu in illa laudes ma-

tri Dei canerent : quod ex Simplicio Papa
primo apparet, anno 467. vsque ad annum,
483. Etenim vbi hodie S. Antonij Abbatis
Xenodochium cernimus, à fundamentis Ec-
clesiam S. Andreæ erexit. Licet autem ni-
hil Auctores meminerint, tamen institutum
considerantes, satis probabile censemus, etiã
Monasterium ædificasse, de quo Anastasius
in vita Gregorij secundi, qui vixit anno 714
vsque ad 731. *Hic Gerontocomium, quod post
Absidem sanctæ Dei genitricis ad Præsepe situm
est, Monasterium instituit sancti Andreæ Apo-
stoli, quod Barbaræ nuncupatur, ad nimiam de-
ductum desertionem, in quo nō vnus quidem ha-
bebatur Monachus, adscitis Monachis ordina-
uit, vt vtraque Monasteria ad sanctam Dei
genitricem singulis diebus, atque noctibus Deo lau-
des canerent.*

Hadrianus Pontifex, anno 778. determi-
nauit vt Monasteria circa hanc Ecclesiam
ædificata die ac noctu diuinas laudes decan-
tarent. ex quo colligitur talem Basilicam va-
rij Oratorijs, & Ecclesijs circūdatam fuisse:
& Anastasius in vita Hadriani designat. *Et
constituit in Basilica sanctæ Dei genitricis, sem-
perque Virginis Mariæ ad Præsepe, & in ceteris
Monasterijs ibidem constitutis, Deo die, no-
ctuque canentes solitas dicere laudes.*

De his duobus Cænobijs vix aliquem ad
huc qui meminere inuenimus; & Onu-
phrius Paninus, qui ab hinc quadraginta
annis de septem Vrbs Ecclesijs scripsit, dum
ad hæc peruenit, inquit nihil memoria di-
gnum eruisse; vbi etiam vestigia ostendit
his verbis: *De quibus Monachis nihil præterea
memoratu dignum inueni. Horum Monaste-
riorum adhuc vestigia sumper sunt.*

At nos, haud exigua diligentia adhibita,
quo magis veritas pateret, cõperimus sancti
Andreæ Apostoli templum à Simplicio con-

A structum vnà cum Monasterio. Nostri tem-
poribus cernitur locatum esse in S. Andreæ
Hospitali, haud longè à Basilica, velut in Tri-
buna opere musico legitur, quamquam sa-
tis erosus carminibus. Quia verò Platina,
dum viuere integra adnotauit, ex illo hic
transcripsimus.

*Platina in vita
Simplisij.*

HÆC TIBI MENS VALIDE DECRE-
VIT PRÆDIA CHRISTE,
CVI TESTATOR OPES DETVLIT
ILLE SVAS.

SIMPLICIVS QVE PAPA SACRIS CÆ-
LESTIBVS APTANS
EFFECIT VERE MVNERIS ESSE
TVI.

NE QVOD APOSTOLICI DEESSENT
LIMINA NOBIS
MARTYRIS ANDREÆ NOMINE
COMPOSVIT

VT TVR HÆC HÆRES TITVLIS
ECCLESIA IVSTIS,
SVCCEDENS QVE DOMO MISTI-
CA IVRA LOCAT.

PLEBS DEVOTA VENI, PER QVE
HÆC COMMERCIA DISCE
TERRENO CENSU REGNA SV-
PERNA PETI.

Nos cum de hac Ecclesia & eius consti-
tutione in libro Militiæ Ecclesiæ Romanæ
dicturi simus, duximus prætereundum, illo
tantum contenti, si ostenderimus, talem Ec-
clesiam S. Francisci tempestate pro Xenodo-
chio deseruisse; in quo ipse fuit humaniter
vnà cum socijs exceptus, sub Innocentio III.
Pontifice. Atque etiam nunc perdurat, eiusq.
dominium, & regimen regulare Canonici
Viennenses à Bonifacio Octauo concessum,
anno 1297. tuentur.

Alterum Monasterium per Gregorium
secundum Pontificem fabricatum, de quo
sæpius est dictum, nostra tempestate vidi-
mus, cuius situm partim ijdem Canonici
Viennenses vnà cum Ecclesia à Petro Card.
Capoccio ædificata, partim Horti Cardinalis
Montalti retinent. Fuit etiam olim Monia-
lium Cænobium ordinis S. Damiani sub ti-
tulo S. Andreæ de frattis, circa annum Do-
mini 1272. ab Ottobono Cardinali funda-
tum, cum Græcos Romam confugientes ex-
ciperet, & rebus ad victum necessarijs foue-
ret. Sic ex publico Archiuij Instrumento,
vel certè bulla erectionis huius Monaste-
rij. *Sanctus Andreas de Frattis prope sanctam
Mariam Maiorem. In hac Ecclesia fuit olim
Mona-*

*Anast. in vita
Gregorij Secun-
di.
Onuphr. in lo-
co citato.
Cæd. Siret. in
tract. huius Ba-
silicæ.*

*Monialium cœ-
nobium ab Ortho-
bono Car. ædific.*

*Vide Anastas.
in vita Simplisij.
pag. 40. Onuphr.
Platin. in vita
Simplisij. Baron. lib.
6. ad an. 483*

*Anast. Onuphr.
Plat. & manu-
scripte. Vatie. in
vita Greg. II.
Baron. tom. 9. ad
an. 716. in
prin. an. 6.
Panin. de sept.
Ecl. pag. 241.
de vita Anast.
loquetur adu-
er. Anast.
Gerontocomium,
& sancti Andreæ
Monasterium.*

*Anast. Honorab.
& Plat. in vita
Hadriani Pape.
Baron. tom. 9.
an. 778.*

*Panin. de sept.
Ecl. pag. 241.*

Monasterium Monialium ordinis S. Damiani, quae Moniales fuerunt ibi collocatae ab Othobono Cardinali tit. S. Adriani, cum fugissent Romam de Romania circa ann. Domini 1272.

Eodem anno orta est lis inter Moniales ordinis S. Damiani ac fratres minores, occasione ex regula S. Damiani desumpta; cuius exitus fuit, ut eas Gregorius X. ad illam S. Augustini transfulerit, quam S. Sixti Moniales retinebant. Instrumentum vel Bulla huius translationis in Archiuo S. Mariae Maioris conseruatur. quo tempore itidem Monasterium fuit Othobono commendatum, & eius curae commissum. Quare eodem tempore auctoritate Apostolica erector & protector extitit. Bullae sententia haec est. Cum inter Moniales ordinis sancti Damiani & fratres minores orta fuisset lis occasione dictae regule S. Damiani, fuerunt à Gregorio Decimo translate ad regulam S. Augustini, quam obseruabant Moniales S. Sixti, ut legitur in Instrumento reperto in Archiuo S. Mariae Maioris, confecto de anno 1272. & constituta sunt sub protectione dicti Octoboni Cardinalis.

Ex Instrumento seu Bulla in Archiuo S. Mariae Maioris.

DE ALIQVIBVS ECCLESIIS, ATQVE

Cœnobijs ad hanc Basilicam
spectantibus.

Caput IIII.

Ecclesie sanctae Luciae in silice, eiusque reddituum concessio huic Basilicae à Greg. XI. Auenione facta.

REGORIVS pariter Vndecimus, maxima dum uiueret hanc Basilicam reuerentia prosequatur: Etenim dum Auenione esset, ei Sanctae Luciae in Silice Ecclesiam, redditusque concessit: Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Romani Pontificis, prudentia circumspicua ad ea ex Apostol. seruitutis officio libenter intendit, per quae Ecclesiarum utilitatibus prouidetur. Cum igitur Ecclesia sine cura sanctae Luciae sita iuxta Ecclesiam Beatae Mariae Maioris, de Vrbe, quam Venerabilis frater noster Stephanus Episcopus Brixien. tempore promotionis per nos facta de ipso ad Ecclesiam Brixen. tunc vacantem obtinebat, per huius modi promotionem & munus consecrationis eidem Stephano de mandato nostro apud Sedem Apostolicam impensum vacauerit, & vacet ad presens, nullusque praeter nos hac vice de dicta Ecclesia S. Luciae disponere potuerit, neque possit pro eo quod nos diu ante vacationem huiusmodi omnes Ec-

clesias, ceteraque beneficia ecclesiastica, tunc apud sedem praedictam vacantia, & in antea vacatura collationi & dispositioni reseruantes, decreuimus, &c. sicut accepimus in dicta Ecclesia officia diuina minimè celebrentur, dictaque Ecclesia sanctae Mariae minetur ruinam, & ad eius reparationem propria ipsius Ecclesiae facultates, &c. Nos dilectorum filiorum Prioris, & Capituli Ecclesiae sanctae Mariae supra dictae, quae secularis est, supplicationibus inclinati, praedictam Ecclesiam S. Luciae sic vacantem, cuius fructus, redditus, & proventus duodecim florenorum auri circiter valorem annuatim, ut asseritur, non excedunt, cum omnibus iuribus, & pertinentijs suis, ipsdem Priori, & Capitulo, ac Ecclesiae Sanctae Mariae Maioris, ex nunc auctoritate Apostolica incorporamus, anneximus perpetuo, & unimus, ita quod liceat eisdem Priori, & Capitulo corporalem possessionem Ecclesiae sanctae Luciae, & pertinentiarum praedictarum per se, vel alium, seu alios auctoritate propria apprehendere, & retinere; ipsamque Ecclesiam Sanctae Luciae licite in perpetuum retinere, fructusque ipsius in utilitatem ipsius Ecclesiae maioris conuertere, cuiuscunque licentia minimè requisita. Non obstantibus felicitis recordationis Urbani Papae Sexti praedecessoris nostri, & alijs Constitutionibus Apostolicis contrarijs, &c. Datum Auenione, nono Kalendas Nouembrii, Pontificatus nostri, anno primo.

Fuit huius Basilicae etiam S. Pudencianae Ecclesia una cum domicilijs ad eam spectantibus, quamquam antiquitus titulus Cardinalium esset, & si nonnullis credimus iam inde à S. Petri temporibus. & sane quod hanc Ecclesiam tenuerit usque ad tertium Pij Quinti Pontificis annum, id clare ex Bulla colligitur, per quam idem Pontifex à Capitulo bona, & Ecclesiam auferit, atque Penitentiaris adscribit: sic enim loquitur. Ut autem ipsi sex Penitentiaris, & duobus Conuersis de communi, & quantum fieri possit propinqua habitatione consulatur, motu, scientia, & potestate plenitudine similibus ades, quae intrantibus à dextra parte Ecclesiae Sanctae Potentianae constant, & ad septentrionem spectant, quas nuper in eos usus aptandas curauimus cum vestibulis, & viridario ad valuas dictae Ecclesiae, ac omnibus iuribus, & pertinentijs suis à reliqua proprietate, & rebus mensae Capitularis praedictae Ecclesiae Sanctae Mariae Maioris, ipsiusque Ecclesiae, & singulorum illius beneficiorum, & praebendarum pro perpetuo usu, & habitatione praedictorum sex Penitentiariorum, & duorum Conuersorum, seu Tertiariorum etiam sine consensu

Pius Quintus S. Pudencianae Ecclesiae capitulo frauce Brixen Maioribus.

Habere etiam Penitentiariorum huius Basilicae.

Hanc Ecclesiam Penitentiariorum à Paulo III. P. pa. facta est capitulo huius Ecclesiae. Euphrasij per bulla conseruata eiusdem Pontificis.

sensu dilectorum filiorum Archipresbyteri, & Capituli eiusdem Ecclesie, ac ipsis omnino contradicentibus perpetuo dismembramus, & separamus, illasque cum eiusdem vestibulo, viridario iuribus, & pertinentijs predictis sex Penitentiarijs, & duobus Conuersis, aut Tertiarijs pro huiusmodi habitatione, & vsu perpetuo concedimus, &c.

Anno huius Basilicæ reditus no-
ua S. Bibianæ Ec-
clesiæ eiusque
redituum accep-
sione.

Anno Domini 1439. Eugenius Papa Tertius, cum iustis, ac pijs de causis disposuisset, vt sanctæ Bibianæ Cœnobium extingueretur, Sanctæ Mariæ Maiori Ecclesiam & reditus concessit; quamuis prius idem beneficium in Monasterium Sancti Sebastiani extra muros fuerit translatum. Quorum rerum hucusque possessionem conseruat. nos ad rei cōfirmationem aliqua ex rescripto annotabimus: Nos in quorum manibus hodie dilectus filius Franciscus Abbas prefati Monasterij sancti Sebastiani ex certis rationabilibus causis ad id animum suum mouentibus, applicationi, concessioni, donationi, & appropriationi possessionum, terrarum, casalium, vinearum, domorum, pratorum, bonorum, ac censuum huiusmodi illorum per cum possessione non adepta, ac translatione per Episcopum huiusmodi minime facta, per dilectum filium Bartholomeum de Versis, Canonicum Basilicæ Principis Apostolorum de Vrbe, Procuratorem suum ad hoc ab eo specialiter constitutum in manibus nostris sponte, & liberè cessit; quique cessionem huiusmodi ducimus admittendam, tenore presentium ex certa scientia suppressionem, extinctionem, ac reservationem confirmantes, & in suo robore permanere debere decernentes, nec non applicationem, concessionem, donationem, & appropriationem predictas reuocantes, ac super premissis statui, & conuersationi dicte Ecclesie sanctæ Mariæ salubriter providere volentes, Nicolai Cardinalis, ac Capituli prefatorum in hac parte supplicationibus inclinati, discretioni tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus dispositis circa statum Ecclesie sanctæ Mariæ huiusmodi dumtaxat auctoritate nostra te diligenter informes, & si per informationem ipsam vera esse reperieris, super quo tuam conscientiam oneramus, omnia, & singula terras, possessiones, casalia, vineas, domos, prata, bona, atque census, Monasterio sancti Sebastiani donata, concessa, & applicata huiusmodi; que omnia per eorum qualitates, quantitates, valores, vocabula, atque confines presentibus haberi volumus pro expressis, quorumcunque centum & quinquaginta eidem mense Capitulari, cuius ducentorum, & quinquaginta florenorum auri de Camera, fructus, reditus, & proventus secun-

A dum communem estimationem valore annuum vt ipsi asserunt, non excedunt, pro supplemento defectus quotidianarum distributionum Canonice dicte Ecclesie sanctæ Mariæ, &c. Ita quod liceat ex tunc prefatis Capitulo per se, vel alium, seu alios corporalem possessionem omnium, & singulorum mensæ tunc concessorum, & donatorum huiusmodi auctoritate propria liberè apprehendere, & perpetuo retinere, &c. Datum Florentie, Anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo trigesimo nono, sextodecimo Kalendas Martij, Pontificatus Nostri anno nono.

B Neque verò Guido Ascanius Sfortia Cardinalis cernens Ecclesie indigentiam, piam manu abstinuit. Si quidem voluit solita munificentia Archipresbyteralem Prebendam vnire, quæ illa sanctæ Pudentianæ erat, de qua re cum Paulo Tertio Pōtifice patruo agens, illum precibus exorans, gratiam obtinuit, quod ex Bulla comprehenditur. Paulus Episcopus seruus seruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. &c. Conspicimus salubriter expedire sanè vt dilectus filius Guido Ascanius Sfortia sancti Eustachij Diaconus Cardinalis de sancta Flora nuncupatus, Camerarius noster, qui Archipresbyteratum Ecclesie Beate Mariæ Maioris eiusdem Vrbs ex dispensatione Apostolica obtinet, nobis nuper exposuit reditus, & proventus fabricæ ipsius Ecclesie adeò tenues existant, vt ad illius reparationem, & mantentionem non sufficiant, si omnes, & singuli sanctæ Pudentianæ, & sanctæ Euphemie Ecclesiarum etiam de Vrbe, & illis forsan annexorum fructus, reditus, & proventus dudum eidem Archipresbyteratui Apostolica auctoritate perpetuo applicati, & appropriati, ab eodem Archipresbyteratu separarentur, & dismembrarentur, ac Ecclesie Beate Mariæ, & illius fabricæ huiusmodi in reparationem, & mantentionem, ac decus, & ornamentum eiusdem Ecclesie, ac diuini cultus in ea augmentum, nec non mantentionem Cantorum, & puerorum inibi diuinas laudes Altissimo decantantium per dilectos filios Capitulum, & Canonicos dicte Ecclesie Beate Mariæ conuertendi, perpetuo applicarentur, & appropriarentur: profectò ipsius Ecclesie Beate Mariæ decori, & ornamento ac utilitati, & necessitatibus opportunè provideretur; cultusque diuinus non solum in ea manuteneretur, sed etiam non modicum succiperet incrementum. Quare cum Guido Ascanius Cardinalis, & Camerarius supplicauit, & prefati Capitulum nobis humiliter supplicari fecerunt, vt omnes, & singulos fructus, reditus, & proventus huiusmodi, qui trecentorum ducatorum auri de Camera,

Guido Ascanius Sfortia de huius Templi aedificatione optinuit.

Hic Quidam S. Pudentianæ Ecclesie in mulo sancti Martini.

Habent Perantem hanc Basilicam.

Hic Eruditus Podensium Paulo 1111 pa huiusmodi capitulum cum Ecclesie Euphemie Bulla conuersionis eiusdem.

Camera secundum communem estimationem ^A valorem annuum, ut Guido Ascianus Cardinalis, & Camerarius, ac Capitulum praefati asserunt, non excedunt, ab eodem Archipresbyteratu separare, & dismembrare, aliasque in praemissis opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur, qui dudum inter alia volumus, quod petentes beneficia Ecclesiastica alijs uniri, tenerentur exprimere verum annuum valorem secundum estimationem praedictam etiam beneficij, cui aliud uniri peteretur, alioquin unio non valeret; & semper in unio-
^B nibus commissio fieret ad partes vocatis quorum interesset, Capitulum praefatos, & eorum singulos a quibusvis excommunicationis, &c. Nec non fructuum, reddituum, & proventuum Ecclesiae sanctae Mariae, & fabricae praedictarum veros annuos valores praesentibus, pro expressis habentes huiusmodi supplicationibus inclinati omnes, & singulos fructus, redditus, & proventus applicatos huiusmodi ab eodem Archipresbyteratu, Apostolica auctoritate tenore praesentium ipsius Guidonis Ascianij Cardinalis, & Camerarij ad hoc expresso accedente consensu, perpetuo separamus, ac dismembramus; ac Ecclesiae Beatae Mariae, & fabricae praedictis pro reparatione, decore, ac ornamento, ac illius, & Cantorum, nec non puerorum inibi diuinas laudes decantantium manutentione, diuini cultus augmento perpetuo applicamus, & appropriamus, ita quod liceat Capitulo, & Canonicis praefatis per se, vel alium, seu alios; omnes, & singulos fructus redditus, & proventus sanctae Pudentianae, & Euphemiae Ecclesiarum, & annexorum eorundem propria auctoritate libere percipere, & perpetuo retinere; illosque in reparationem, & manutentionem, decus, & ornamentum, nec non utilitatem Ecclesiae Beatae Mariae, & fabricae, & Cantorum, & puerorum praedictorum manutentionem, & alios eis beneuolus usus conuertere cuiusvis licentia super hoc minimè requisita, &c. Datum Romae apud sanctum Marcum, anno Incarnationis Domini millesimo quingentesimo quadragesimo quinto, decimotertio Kalendas

Iulij, Pontific. nostri anno undecimo.

DE PRAESENTI
 BASILICAE LIBERIANAE
 CONSTITVTIONE

Vnà cum nouis aedificijs, quibus eam hac nostra aetate Paulus Quintus Pont. Max. magnificentissime auxit, atque exornauit.

Caput V.

RIMVM de statu, in quo in praesenti hac Basilica consistit, vnà cum partibus externis dicemus; nec non ijs, qui beneficij auxerunt. Postea ad interna pergemus, de maiori naui simul cum spectantibus ad ipsam. Tertio de utraque minori naui trademus, Sacella describentes vnà cum Auctoribus.

^C Praecipua Basilicae facies ad Orientem respicit; in qua musiuo opere, vt libri initio scribere cepimus, elegantissimè expressum niuis miraculum cernitur, ex quo huius Ecclesiae origo effluxit; praclarum Iacobi, & Petri Columnae Cardinalium eximia erga sanctissimam Virginem pietatis, monumentum: Iacobus, & Petrus de Columna Cardinales, & alter eorum, id est Petrus Archipresbyter faciem anteriorem Basilicae musiuo opere exornarunt. Idem etiam ostendit vtriusque Cardinalis sanctissimam Matrem, eiusque Filium suppliciter venerantis effigies, mira arte, consuetoque Cardinalium ornatu conspicua. Sub opere musiuo amplè porticum cernimus, paulò maiori naui longiorem, octo pulcherrimis columnis suffultam, quam Eugenius Tertius fabricauit; sicuti carmina in eius coronide incisa testantur.

^E TERTIVS EVGENIVS ROMANVS
 PAPA BENIGNVS
 OBTVLIT HOC MVNVS VIRGO
 MARIA TIBI.

QVAE MATER CHRISTI FIERI
 MERITO MERVISTI
 SALVA PERPETVA VIRGINITA-
 TE TIBI

ES VIA, VITA, SALVS, TOTIVS
 GLORIA MVNDI,
 DA VENIAM CVLPIS VIRGINI-
 TATIS HONOS.

Et Ho-

Honoph. de sc.
Ecol.

Et Honophrius: Porticum ante Basilicam cum columnis, & epistilio marmoreo fecit Eugenius Tertius Papa, Pisanus, ordinis Cisterciensis, ex Abbate Trium fontium summus Pontifex factus, ut versiculi indicant. Platina verò: Eius autem iussu, & impensa extructa est porticus, vel restituta potius sanctæ Mariæ ad Præsepe, quemadmodum ex inscriptione apparet. Anno postea 1575. Gregorius XIII. restauravit, velut ibi legitur.

Platin. in vita
Eugen. III.

Eugenij porticū
postquam ruentem
Greg. XIII. restituit
ad Lateranensem
viam aperit.

GREGORIVS XIII. PONT. MAX. B
EUGENII LABENTEM PORTICVM
DEIECIT, ET MAGNIFICENTIVS
RESTITVIT, VIAM AD LATERA-
NVN APERVIT.
ANNO IVBILEI.
M. D LXXV.

Ad lævam Porticus, Turris Campanarum se extollit, Basilicæ adiuncta, tercentum palmorum altitudinem concludens, structura, atque elegantiæ omnes alias Romanas antecellens. & nonnulli affirmant à Gregorio Vndecimo conditam: qui Auenione discedens Petri sedem Romam reportavit, anno Domini 1376; idibus Ianuarijs, Pontificatus sui septimo. Inter hos Platina: Indigebant omnia aduentu Pontificis: nam & mensa, & Basilica, & publica, ac privata ædificia ubique ruinamminabantur, que certè magna ex parte restituit, ut Turris suo iussu edificata ad sanctam Mariam Maiorem indicat. Et Onuphrius: Gregorius Vndecimus Turrim Campanariam restituit. Atque huius Pontificis etiam nunc insignia pario marmore insculpta cernuntur. Anno demum superiori, M. DC XV. cum semel atque iterum fuisset è cælo tacta, Paulus Quintus Pontifex Maximus, ut ruinæ, quam minabatur, succurreret, Liberianæ domus religione inuitatus,

Plat. in vita
Greg. XI.

Turris campanarum à Greg. XI. excitata, cibus cælo tacta fuisse, Pauli V. providentia restaurata fuisse, nemo scit.

Illustr. ac plene insignis Pauli V. in Deiparam religionis ad potentes monumentum.

Liberianæ domus fuisse, ut dicitur in Columnæ dicitur.

Porticus huius generis in Ecclesiis hinc inde reperitur.

proprijs sumptibus eam refici, tectum, ac fastigium plumbeis laminis circumtegi, muniturque imperavit. Quia verò maior Campana fuerat effracta, suis impensis restituendam curavit. Illique hæc inscripta tribus ordinibus existunt.

* MENTEM SANCTAM, SPONTANEAM DEO GLORIAM, ET PATRIAE LIBERATIONEM *

PAVLVS V. PONT. MAX. B
CAMPANAM HANC VITIO
AFFECTAM IN HONOREM MARIE
VIRGINIS REFICI IVSSIT,
ANNO DOM. M. DC. XIV.
PONT. X.

SANCTISSIMA DEI GENITRIX
CHRISTIANI GENERIS ADVOCATA
ORA PRO NOBIS.

C Huius Turris Campanæ, omnes alias, quæ Romæ audiuntur, soni excellentia præcellunt. Ex hac Turri ad sinistrum Eugeniæ porticus, latus, noua, magnificaque sacri vestiarij facies, nouaque Canonicorum domicilia cernuntur, quæ omnia Paulus Quintus à fundamentis extruxit impensis nonaginta millium scutorum, & Capitulo donauit. Augent faciei decorem mirum in modum gentilitia Burghefiorum insignia, duobus Angelis adnixa, ex politissimis marmoribus expressa, vnà cum marmorea tabula graphicè exornata, in qua hoc breue elogium.

PAVLVS V. PONT. MAX.
PONTIF. SVI ANNO I.
SALVT. M. DC V.

62 BASILICAE S. MARIAE MAIORIS

A dextro latere, quod itidē in secunda facie cernitur, quoddam domicilium adest Canonico deferuens; nos verò in delineatione sic effinximus, vt similitudinem illius, in qua sacristia adest, exprimat; sperantes, ab eodem summo Pontifice, vt est egregiè pius, aliquando præstitum iri, vnà cum alterius Turris constructione, ad faciei ornamentum.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Handwritten text or signature on the right edge of the page.

ORIENTALIS FACIES LIBERIANA. BASILICAE. CVM ORTHOGRAPHIA TVM NOBILIS SANCTI
CANONICORVM VSIBVS A PAVLO V. PONT. MAX. ADIUNCTARVM TVM QUAE AD LEXAM CONSTRVENDAE EIVSDEM SANCTI

GREGORIVS XIII. PONT. MAX. EVGENII LEXAM
MAGNIFICENTIVS RESTITVIT VIAM AD LATERANIAM

NOBILIS SACELLI ADIVMQUE PERELEGANTIVM AD DEXTERAM PORTICVS
SACRARIUM SANCTISS. DOMNI ERGA DEIPARAM EXIMIA PIETATE VT SPES EST RESPONDEBUNT

UNIVERSITÄT PADERBORN
BIBLIOTHEK

Handwritten notes on the right edge of the page, partially visible.

De hac historia
Vespasian vide
Istph. de bello
Iud. lib. 7. c. 24.
Hanc Romo 1.
ad annos 73.

In Plateæ medio basim fabricauit, atque
columnnam superposuit miræ altitudinis, &
crassitiei; nimirum ex illis, quæ in templo
Pacis apud Forum Romanum aderant à Ti-
to Vespasiano ædificato, nobili Peristylio
exornans, atque gloriosæ Virginis imaginem
Saluatorem gestantis collocans, vndique au-
ro nitentes. Ad columnæ basim aquam con-
duxit, & fontem communi vtilitati condidit.
In columnæ basi, qua Basilicam respicit, hæc
sunt impressa.

PAVLVS V. PONT. MAX.

COLUMNAM VETERIS MAGNI-
FICENTIÆ MONVMENTVM INFOR-
MI SITV OBDVCTAM NEGLE-
CTAMQVE EX IMMANIBVS TEMPLI
RVINIS QVOD VESPESIANVS AV-
GVSTVS ACTO DE IVDÆIS TRIVM-
PHO ET REIPVBL. STATV CONFIRMATO PACI DICAVERAT IN
HANC SPLENDIDISSIMAM SEDEM
AD BASIL. LIBERIANÆ DECOREM
AVGENDVM SVO IVSSV EXPORTA-
TAM ET PRISTINO NITORI RE-
STITVTAM BEATISSIMÆ VIRGINI
EX CVIVS VISCERIBVS PRINCEPS
VERÆ PACIS GENITVS EST
DONVM DEDIT ÆNEAMQVE EIVS-
DEM VIRGINIS STATVAM FASTI-
GIO IMPOSVIT.
ANNO SAL. M. DC. XIV. PONTIFI-
CATVS IX.

Ad dexteram basis partem hos iambos
senarios leges.

IMPVRA FALSI TEMPLA QVONDAM
NVMINIS
IVBENTE MOESTA SVSTINEBAM
CAESARE
NVNC LAETA VERI PERFERENS
MATREM DEI
TE PAVLE NVLLIS OBTICEBO
SAECVLIS

Auerfa à Basilicæ parte sic perge legere.

IGNIS COLUMNNA PRAETVLIT LV-
MEN PIIS
DESERTA NOCTV VT PERMEA-
RENT INVIA
SECVRI AD ARCES HÆC RECLV-
DIT IGNEAS
MONSTRANTE AB ALTA SEDE
CALLEM VIRGINE.

Ad sinistram eiusdem basis partem hos inci-
sos iambos spectabis.

VASTA COLUMNAM MOLE, QVAE
STETIT DIV
PACIS PROFANA IN ÆDE PAVLVS
TRANSTVLIT
IN EXQVILINVM QVINTVS, ET
SANCTISSIMÆ
PAX VNDE VERA EST CONSECRA-
VIT VIRGINI.

Ad cuius honorem, atque venerationem
Paulus Quintus Pontifex Maximus hanc
Indulgentiam largitus est.

Paulus Papa Quintus Ad perpetuam rei me-
moriã. Splendor paternæ gloriæ, qui sua mun-
dum illuminat ineffabili claritate, pia vota fi-
delium de clementia eius sperantium tunc præci-
pue benigno favore profecquitur, cum deuota ipso-
rum humilitas Sanctorum precibus, & meritis
adiuuatur. Cupientes igitur sacræ eue inaurate
Imagini gloriosissimæ Virginis Mariæ, que su-
per marmoream Columnnam de ruinis antiqui
Templi Pacis, nuper à nobis in arcam Basilicæ
eiusdem Beatissimæ Virginis Mariæ Maioris
nuncupate, translata, statuta est, debiti ho-
noris cultum exhiberi; de omnipotentis Dei mi-
sericordia, ac beatorum Petri, & Pauli Aposto-
lorum eius auctoritate confisi, omnibus & singulis
vtriusque sexus Christianis, qui eandem sa-
cræ imaginem venerantes genuflexi ante il-
lam pro Christianorum Principum concordia,
hæresum extirpatione, ac sanctæ matris Ecclesiæ
exaltatione, pias ad Deum preces effuderint, qui-
bus diebus id egerint, tres annos & totidem qua-
dragenas de iniunctis eis, aut alias quomodolibet
debitis penitentis, in forma Ecclesiæ consueta re-
laxamus. Presentibus perpetuis futuris tempo-
ribus valituris. Datum Romæ apud san-
ctam Mariam Maiorem, sub anulo
Piscatoris, die 24. Nouembris

M. DC. XIII. Pon-
tificatus nostri
anno deci-
mo.

F 2 Basili-

PAVLVS V. PONT. MAX.
 COLVMNAM
 VETERIS. MAGNIFICENTIAE
 MONVMENTVM
 INFORMI. SITV. OB DVCTAM
 NE GLEC TAMQVE
 EX. IMMANIBVS. TEMPLI. RVINIS
 QVOD. VE SPE SIANVS. AVGVSTVS
 ACTO. DE. IVDAEIS. TRVMPHO
 ET. REIPVB: STATV. CONFIRMATO
 PACI. DICAVERAT
 IN. HANC. SPLENDIDISSIMAM. SEDEM
 AD. BASILICAE. LIBERIANAE
 DECOREM. AVGENDVM
 SVO. IVSSV. EXPOR TATAM
 ET. PRISTINO. NITORI. RESTITVTA
 BEATISSIMAE. VIRGINI
 EX. CVTVS. VIS CERIBVS
 PRINCEPS. VERAE. PACIS. GENIT^r EST
 DONVM. DEDIT
 AENEAMQ. EIVSDEM. VIRGINIS
 STATVAM. FASTIGIO. IMPOSVIT
 ANNO. SAL. MDCXIII. PONTIF. IX.

Ad dextram huius partem huius latus senarius leges

IMPVRA . FALSI . TEMPLA
 QVONDAM. NVMINIS
 IVBENTE . MOESTA
 SVSTINEBAM. CAESARE
 NVNC . LATA. VERI
 PERFERENS. MATREM. DEI
 TE. PAVLE. NVLLIS
 OB TICEBO. SAECVLIS

Aversa a Basilica parte sic perge legere

IGNIS. COLVMNA
 PRÆTVLIT. IVMEN. PIIS
 DESERTA. NOCTV
 VT. FERMEARENT. IN. VIA
 SECVRI. AD. ARCES
 HÆC. RECIVDIT. IGNEAS
 MONSTRANTE. AB. ALTA. SEDE
 CALLEM. VIRGINE

Ad sinistram eiusdem huius partem huius latus senarius leges

VASTA. COLVMNAM. MOLE
 QVÆ. STETIT. DIV
 PACIS. PROFANA. IN. ADE
 PAVLVVS. TRANSTVLIT
 IN. EXQVILINVM. QVINTVS
 ET. SANCTISSIMAE
 PAX. VNDE. VERA. EST
 CONSECRAVIT. VIRGINI

10 20 30
 scala palmorum

6. LATVS AQVILONARE LIBERIANA BASILICÆ IDEMQ DEXTERVM AB ORTV D
PRÆNOBILIS SACRARI A PAVLO V. EXTRVCTI AB IMO AVTEM SACELLI QVOD PRÆCIP

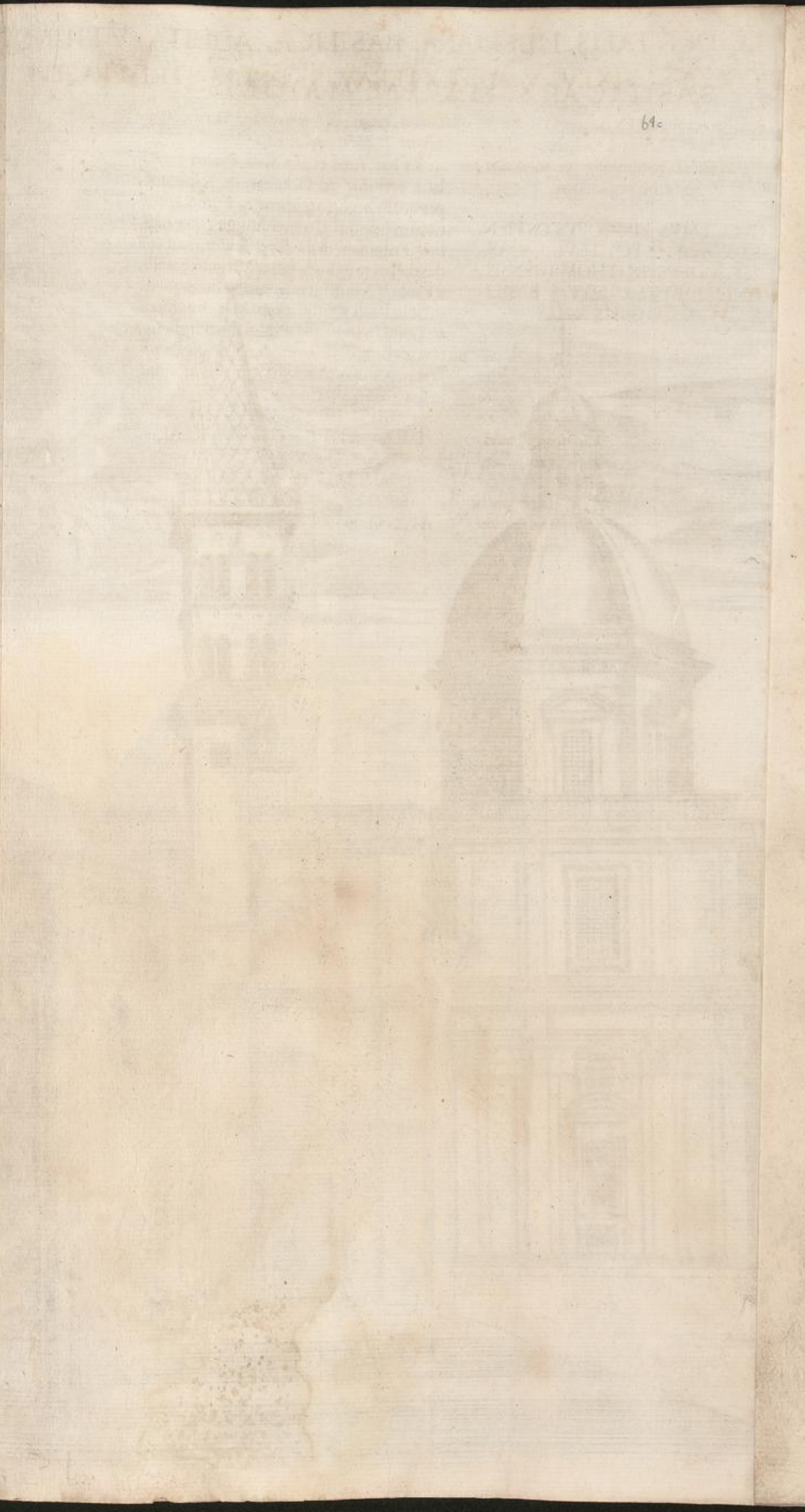

10 20 30
Scala palmorum

ORTU INTRANTI CUI AB SUMMO VERSVS ORIENTEM PARS EXTERIOR
PRACIPVO SPLENDORE SIXTVS V. ADIFICAVIT POSTERIORES PARTES INHAERENT.

FACIES OCCIDENTALIS LIBERIANA BASILICÆ ADDITA VTRINQUE ORTHO
MAXIMI PONTIFICES SIXTVS V. AD DEXTERAM S.^{MO} DNI NOSTRI PRÆSEPI PAVLVS V

ORTHOGRAPHIA LATERIS ITEM OCCIDENTALIS SACELLORVM QVA.⁶⁶
 TVS V-AD LAVAM IPSTI DEIPARA. MAGNIFICO OPERE EXTRVXERVNT

UNIVERSITÄT PADERBORN
BIBLIOTHEK

Basilicæ sinistra latera Septentrionem respiciunt, ex quo Sacrarij reliquum vnà cum Canonicorum domicilijs se ostendit, & præfertim Turris, & Sixti Quinti Sacellum, quoad externa cernitur magnificè constru-

atum; quod vnà cum Sacristia à nobis indicata atrium definit: ex quo etiam latera, & reliqui tectum lateris Basilicæ cernimus, velut ex delineatione.

Basilicæ caput ad Occidentem respicit, A
vnà cum duabus ianuis à Gulielmo Estou-
teuilla Cardinali Rothomagensi patefactis,
velut ibi est his verbis impressum.

GVLIELMVS EPISCOPVS OSTIEN.
CARDINALIS ESTOVTEVILLA AR-
CHIEPISCOPVS ROTHOMAGENSIS,
ARCHIPRESBYTER HVIVS BASILI-
CAE. M. CCCC LXXIIII.

In quo per ampla Area apparet, quæ dupli- B
ci via Romam versus ducit, nimirum ad
eam partem, quæ magis est hominibus, &
ædibus frequens, à Sixto Quinto Pontifice
patefacta, vt in Archiuio: *De Mense Nouem-
bris magno Populi Romani plausu viam felicem
aperuit à Basilica sanctæ Mariæ Maioris ad Ec-
clesiam sanctissimæ Trinitatis, ac viam sancti
Laurentij in Pane, & Perna in honorem eiusdem
Virginis ab eadem Basilica ad Columnam Tra-*

ianam, quam ipse summus Pontifex reiecta gen-
tilitate S. Petro consecravit.

Ex hac Area etiam Sixti Quinti Sacelli
latus cernitur ad Occidentem respiciens,
per quam oculus transiens vtrarumque mi-
norum nauium extrema attingit, quæ Basi-
licæ Tribunam in medio claudunt, sicut etiã
dextra latera attingit Beatæ Virginis Sacelli,
à Paulo V. constructi. In medio huius partis
in facie Pauli Quinti Pont. Max. insignia,
vnà cum ijs Illustriss. Cardinalis Burghesij,
& Excellentiss. Sulmonenf. Principis Ponti-
ficis nepotum cernuntur, cum inscriptione
in marmorea tabula.

SANCTAE VIRGINI
DEI GENITRICI MARIAE
PAVLVS PAPA V.
HVNILIS SERVVS
SACELLVM OBTVLIT
ANNO SALVTIS M. DC XI.
PONTIFIC. VI.

In Area ferè capite Obeliscus se attollit, A
Anno Domini 1587. erectus à Sixto Quinto Pontifice Maximo, post longum tempus, quo obsoletus ante Diui Rochi Ecclesiam, iacuit. is vnus ex ijs existit, qui in Augusti Mausoleo erant apud dictam Ecclesiam pluribus partibus effractus. at hodie eiusdem Pontificis opera Crucis signum videmus, vnà cum Pontificis insignibus, à quatuor basibus lateribus hæc incisa cernuntur.

Ad Orientem,

CHRISTVS PER INVICTAM B
CRUCEM POPVLO PACEM PRAEBEAT, QVI AVGVSTI PACE IN PRAESEPE NASCI VOLVIT.

Ad Meridiem Carinas versus,

SIXTVS V. PONT. MAX. OBE-
LISCVM AEGYPTO ADVECTVM
AVGVSTO IN EIVS MAVSOLEO
DICATVM, EVERSVM DEINDE AC
IN PLVRES CONFRACTVM PARTES
IN VIA AD S. ROCHVM IACEN-
TEM IN PRISTINAM FACIEM RE- C
STITVIM SALVTIFERAE CRVCI FE-
LICIVS HIC ERIGI IVSSIT.
ANNO DOMINI M. D LXXXVII.
PONTIFICATVS III.

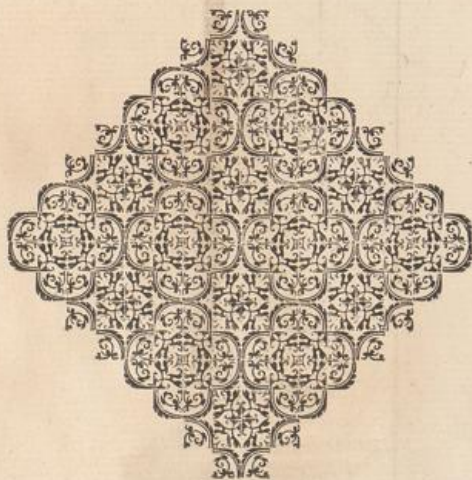
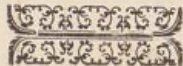
Ad Occidentem, viam felicem,
respiciens.

CHRISTVM DOMINVM QVEM
AVGVSTVS DE VIRGINE NASCI-
TVRVM VIVENS ADORAVIT,
SEQVE DOMINVM DICI VETVIT,
ADORO.

Ad Septentrionem,

CHRISTI DEI IN ÆTERNVM
VIVENTIS CVNABVLA LAETISSI-
ME COLO, QVI MORTVI SEPVL-
CHRO AVGVSTI TRISTIS SER-
VIEBAM.

Ad Obelisci Basim aquam Paulus Quin-
tus Pontifex Maximus adduxit, & fontem,
ad communem vtilitatem extruxit.

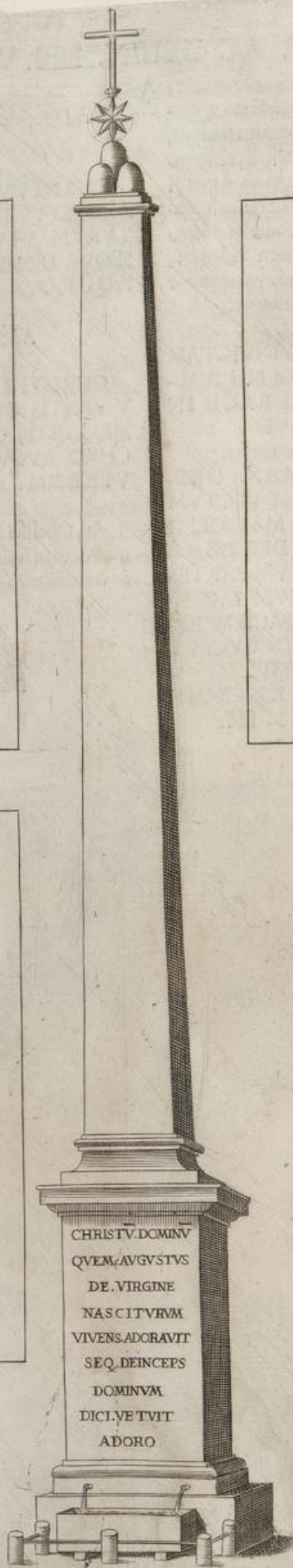

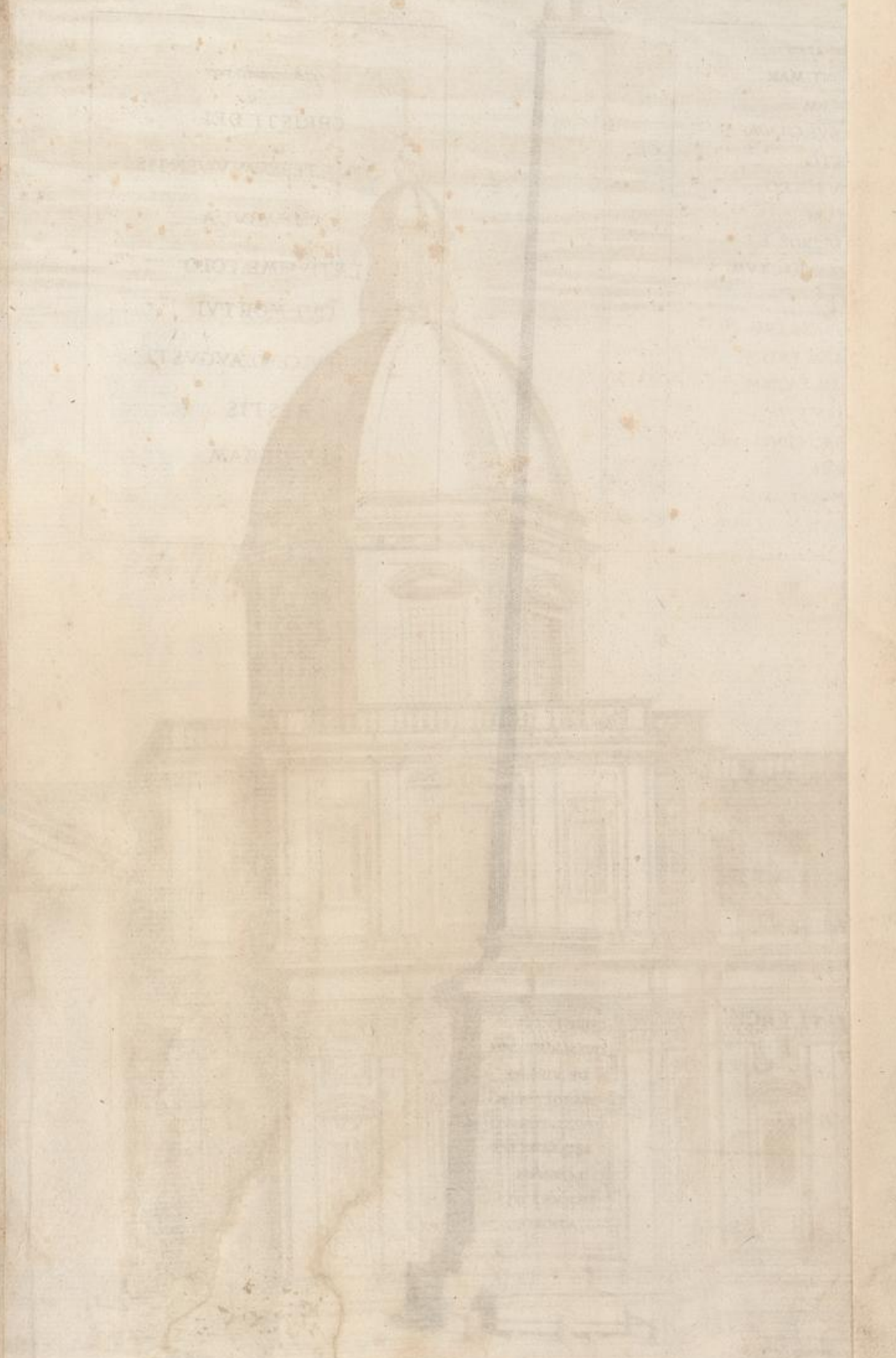
Hinc

Meridionalis pars
 SIXTVS . V . PONT . MAX .
 OBELISCVM
 Æ . GYPTO . ADVECTVM
 AVGVSTO
 IN . EIVS . MAVSOLEO
 DICATVM
 EVERSVM . DEINDE . ET
 IN . PLVRES . CONFRACTVM
 PARTES
 IN . VIA . AD . SANCTVM
 ROCHVM . IACENTEM
 IN . PRISTINAM . FACIEM
 RESTITVTVM
 SALVTIFERÆ . CHVCI
 FELICIVS
 HIC . ERIGI . IVSSIT . AN . D .
 M D L XXX VII . PONT . III .

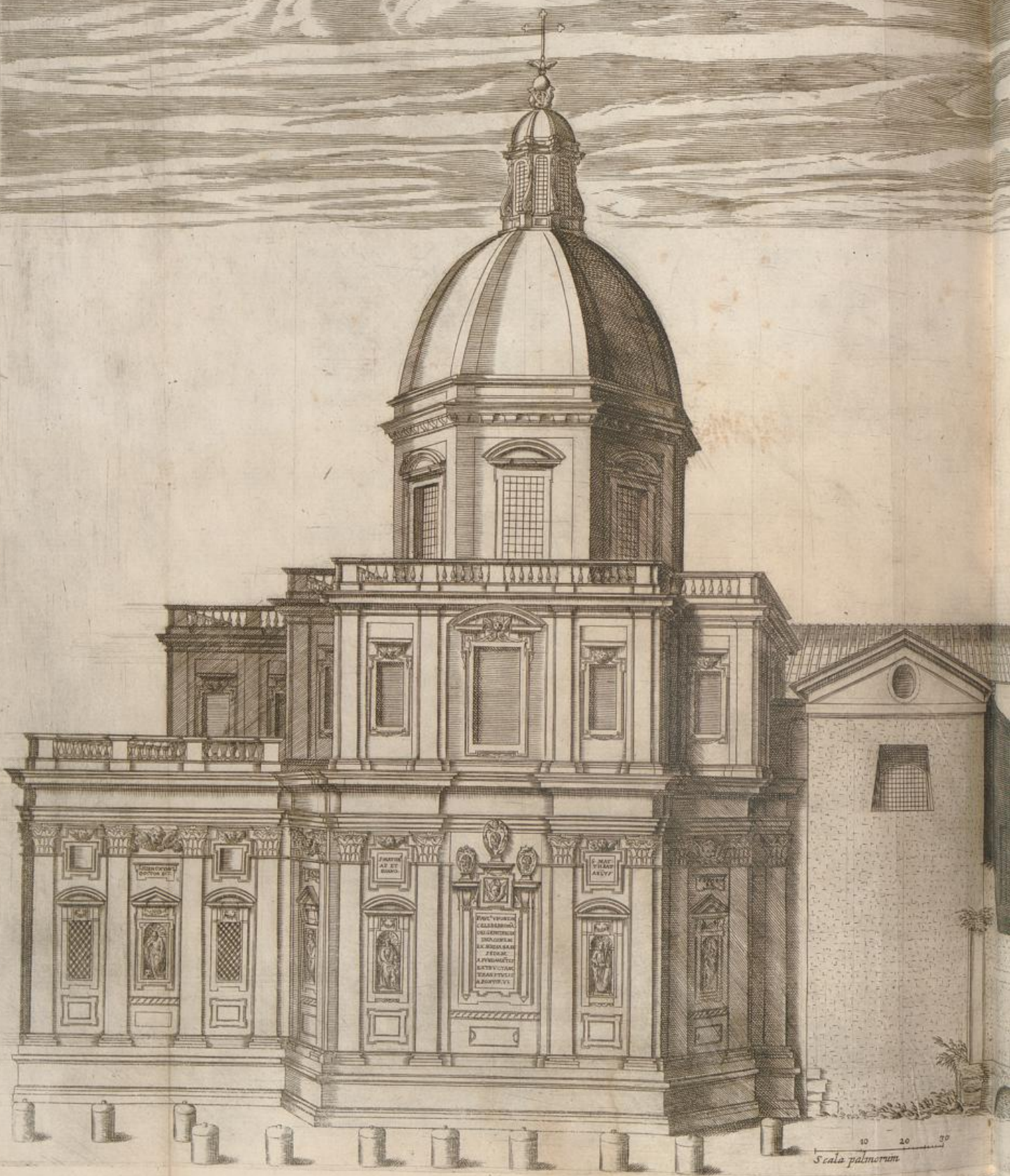
Orientalis pars
 CHRISTVS
 PER . INVICTAM
 CRUCEM
 POPVLO . PACEM
 PRÆBEAT
 QVI
 AVGVSTI . PACE
 IN . PRÆSEPE . NASCI
 VOLVIT

Septentrionalis pars
 CHRISTI . DEI
 IN . ÆTERNVM . VIVENTIS
 CVNABVLA
 LATISIME . COLO
 QVI . MORTVI
 SEPVLCHRO . AVGVSTI
 TRISTIS
 SERVIEBAM

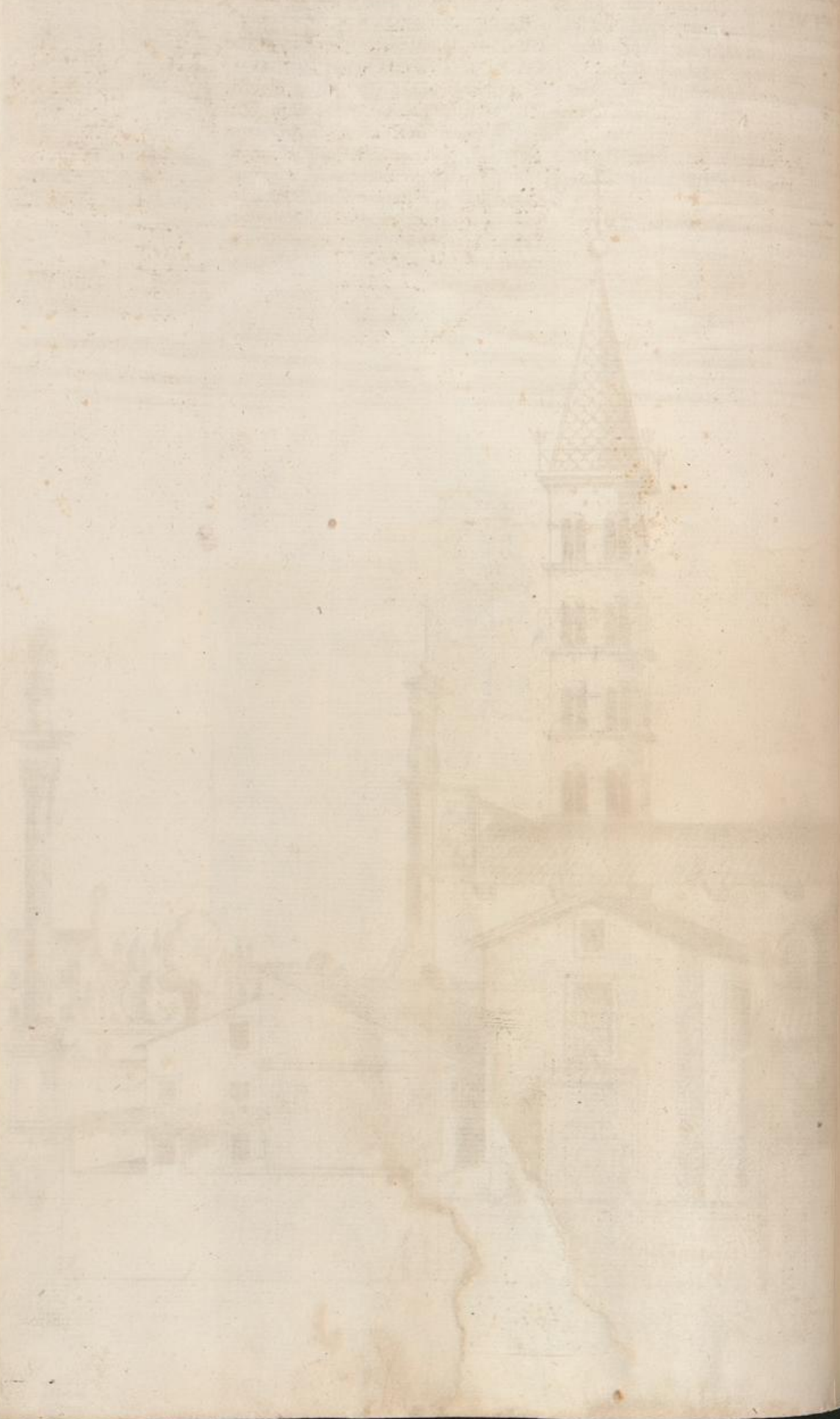
69 LATVS BASILICÆ LIBERIANÆ AD MERIDIEM SPECTANS INTRANTI PRINCIPES
 IORVM CÆSIAE, AC SFORTIAE GENTIVM, ET MAGNIFICENTISS. EIVS, QVOD PAVLVS V. PON
 IDEM IN AREA PRO FORIIVS

PORTAS SINISTRAM IN QVO POSTICA PARTES VISVNTVR SACEL-
T MAX. EXTRVXIT ADDITA EST COLUMNA EXIMIA, QVAM PONTIFEX
STATVIT

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a title or header.

Hinc ad Basilicæ dextrum latus pro-
 gredimur, ex quo cernimus Sacelli Pauli
 Quinti externa se attollere meridiem versus
 Tiburtino marmore graphicè elaborato,
 vbi aliquot statuæ resplendent, videlicet
 sancti Epaphræ Episcopi, sancti Pauli Socij
 sancti Matthiæ Apostoli, sancti Matthæi
 Apostoli, & Euangelistæ, sancti Lucæ
 Euangelistæ, sancti Hieronymi Doctoris
 Ecclesiæ.

In facie, in tabula marmorea, hæc ver-
 ba incisâ apparent:

A PAVLVS V. PONT. MAX.
 CELEBERRIMAM DEI GENITRI-
 CIS IMAGINEM EX MEDIA BASILI-
 CA IN SPLENDIDIOREM SEDEM A
 FVNDAMENTIS EXTRVCTAM
 TRANSTVLIT. ANN. PONTIF. VI.

B Hinc etiam versus præcipuè faciei aream
 pergendo, posterior Sacelli pars se exerit à
 Sfortijs erecta; nec non quæ à Cæsij vna
 cum reliquo, quod supereminet, & huius la-
 teris est tectum ad eandem Basilicam spe-
 ctans. A capite verò dum in aream ingredi-
 mur, domicilium & Basilica, de quibus an-
 tea, cernuntur.

DE HVIVS BASILICAE
DOMO, VEL CANONICA

A Clemente Papa Tertio extracta, postea à Nicolao Quinto instaurata, & ampliata.

Cap. VI.

HACTENVS externas Basilicæ partes designauimus: quia verò Ædes adfunt, olim pro Canonicis inferuiètes, de quo nostris quoque tēporibus nomen retinent, minus ab re duximus de his nō nihil indicare, velut ad nostrū munus spectantibus. Igitur Clem. III. Alumnus & Ecclesiæ Canonicus dum Cardinalatum gessit, proprijs impensis ædes fabricauit, quæ hodie Canonica vocantur, Ecclesiæ adiunctas (licet nostra tempestate via interiaceat à Sixto Quinto aperta, & à Paulo Quinto ampliata) quæ postea à Nicolao Quinto fuerunt instauratæ, atque propagate, tanquam illæ, in quibus, dum viueret, permanebat, & post ipsum aliquot Pontifices: quamquam ab eodem Clemente fuerint ad huius Basilicæ vsū consignatæ, velut Celestinus Tertius enarrat in Bulla, per quam omnia Basilicæ bona confirmat. nos hic partem transcribemus. Celestinus Episcopus seruus seruorum Dei, &c. Nosque ab huiusmodi collationibus quatenus ibidem habetenus est seruatum, presenti pagina duximus absoluendos. Ad hæc, quia felix recordationis Clemens Papa Tertius predecessor noster, dum minori officio constitutus Prænestinæ sedi presideret, in Ecclesia vestra Palatium de proprio fecerit fabricari, Prænestino Episcopo, qui pro tempore fuerit, ipsum inhabitandi, aut alij concedendi, seu à vobis aliquid postulandi omnem interdixit occasione qualibet facultatem, nec quis de nostris successoribus alicui palatium ipsum concedere, aut pro eo quod ipsum de proprio construi fecerit, quidquam à vobis debeat postulare, sed ipsum ita ad vsū communem liberè habeatis in perpetuum, sicut alias domus proprias obtinetis. Præterea..... qualiter apud Ecclesiam vestram à pueritia educatus fuerit, atque nutritus plurimum in veneratione, & reuerentia locum ipsum habens, cum fel. record. Eugenius Papa Tertius, de duodecim vncijs oblationum Beati Petri, & ministeriorum tres vncias Ecclesiæ Beati Petri concefferit, ipse de consilio fratrum

Canonicorum ædes, quas Clemens iij fabricatus fuerat, Nicolaus Quintus ceterique Pont. augent, ac laxant.

Celestinus Pont. proprio diplomate, ædes à Clemente fabricatas Canonicis, addidit in perpetuum.

A suorum de nouem vncijs earumdem oblationum, quæ sedi Apostolica remanserunt, vobis, & per vos Ecclesiæ supradictæ vnam vnciam dedit, concessit in perpetuum, & firmavit, detractis tamen consuetis expensis, quas fieri oportebit pro ipsius modulo quantitatis. Nos verò ipsius vestigijs inherentes, tam constitutionem, & concessionem palatij, quam etiam donationem vnciæ ipsius ratam habemus, & eam futuris temporibus illibatam manere sancimus. Decernimus ergo, vt nulli hominum liceat, &c. Datum Lateran. per manum Aegidij sancti Nicolai in Carcere Tulliano Diac. Cardin. secundo nonas Ianuarij, Indictione decima, Incarnationis Dominicæ 1191. Pontificatus verò Domini Celestini Papæ Tertij, anno primo.

Ego Celestinus Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.

Ego Alex. Albanen. Episc.

Ego Ioannes Prænestin. Episc.

Ego

Ego

Ego Ioannes tit. S. Ioannis.

Ego tit. S. Eusebii Card.

Ego Romanus tit. S. Anastasiæ

Ego Vgus Presb. Cardinalis sancti Matthei, tituli Equitij.

Ego Ioannes tituli S. Stephani in Calio monte, Presb. Card.

Ego Gregorius S. Mariæ in Porticu, Diaconus Card.

Ego Renaldus S. Mariæ Nouæ, Diaconus Cardin.

Ego Nicolaus S. Mariæ in Cosmedin. Diaconus Card.

Basilicæ manuscriptum de tali æde tractans sic habet: Clemens Papa Tertius, Paulus Scolaꝛus antea vocatus, ab ineunte ibidē etate educatus Canonicus ibi fuit, Cardinalis deinde Prænestinus creatus ab Alexandro Tertio, palatium propè eam Basilicam condidit pro se, successoribusque Episcopis Prænestinis, quod postea ab eodem Pontifice cum multis alijs rebus Basilicæ donatum est.

Nicolaus Quintus etiam ipse magna reuerentia est hæc Basilicam profecutus, vbi splendide domicilium summis Pontificibus exrexit, quod etiam hodie intuemur, per multos annos pro Capitulo, & huius Basilicæ Clero, sic Pontificibus concedentibus. Legimus pariter in manuscriptis, idem domicilium pro Cardinali Archipresbytero constitutum fuisse. Nos verò ideo indicauimus, vt cum Pontificis pietas erga sanctam Mariam Maiorem pateret, tum quoque vt probaretur, quidquid de Clemente III. diximus ædium Auctore, quæ vsque ad Nicolai Papæ Quinti

Pon-

Pontificatum, inter quos 259. anni intercedunt, Canonicis seruibant, de quo Nicolaus in bulla testatur, per quam Capitulo Conclauē affignat ad habitandum, his verbis: *Nicolaus Episcopus seruus seruorum Dei, &c. Cum itaque pro erectione, & ampliatione Palatii Apostolici, quod nuper iuxta Ecclesiam sanctæ Mariæ maioris de Vrbe magna ex parte creximus, nonnullas domos Canonicales, siue cameræ, in quibus Canonici, & Clerici dictæ Ecclesiæ residebant; fecerimus demoliri: & propterea nonnulli ex Canonicis, & Clericis antedictis residentiam nocturnam pariter, & diurnam apud memoratam Ecclesiam quodammodo facere nequeant, ut tenentur. Nos igitur ipsius Ecclesiæ statui, nec non Canonicorum, & Clericorum eorumdem commoditati in præmissis opportunè providere volentes: motu proprio, non ad alicuius nobis super hoc nobis oblate petitionis instantiam, sed de nostra mera liberalitate, & voluntate duas domos Cappellam sanctæ Agnetis, & in altera eorum existentem in platea dictæ Ecclesiæ consistentes ad Monasterium sanctæ Præcedis, Vallis Umbrosæ ordinis, dictæ Ecclesiæ vicinum legitime pertinentes, à dicto Monasterio separamus, & penitus segregamus, illasque cum Cappella prædicta, ac hortis iuxta eas, & omnibus alijs iuribus, & pertinentijs suis pro recompensa præfate Ecclesiæ ad usum Canonicorum prædictorum applicamus, unimus, concedimus, & etiam assignamus, &c. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo quinquagesimo secundo, septimo Kalendas Maij, Pontificatus nostri anno sexto. Et in manuscripto sæpius citato, ita legitur: *Nicolaus Quintus Papa, Palatium circa Basilicam condidit, in quo nostra tempestate magnus Magister Equitum sancti Ioannis Hierosolymitan. de consensu Canonicorum Monasterium nobilium feminarum eiusdem ordinis instituire decreuerat, sed subita morte præoccupatus desiderium adimplere nequiuit, obiit Romæ in domo Illustrissimi Cardinalis Ferrariensis, cuius liberalitate hospitio susceptus fuerat.**

Et ut plurima omittamus, quæ possent de controuersijs afferri pro his ædibus susceptis, anno Domini 1604. Clemens Octauus Pontifex Maximus ab Archipresbyteratu seiunxit, & mensæ Capitulari vniuit, Dominico Cardinali Pinello Archipresbytero renunciante: *Clemens Papa Octauus, Palatium apud ipsam Basilicam à Dominico Cardinali Pinello Archipresbytero ad fauorem Capitulari renuntiatum, ab Archipresbyteratu dismem-*

brat, & vniuit mensæ Capitulari, anno Domini 1604.

Sequitur, ut interiora Basilicæ designemus. Antequam verò id agatur, paucis est repetendum, quod tum generatim, tum speciatim libro 2. cap. 1. diximus, dum originem patefaceremus.

S. MARIAE MAIORIS INTERIORIS PARTIS

Generalis Descriptio.

Cap. VII.

BASILICAE ingressum ampla Porticus proponit, primo capitis libro indicata, per quam, ex tribus ostijs in Ecclesiam ingredimur, quæ omnia ad Nauiem maiorem ducunt. Infunt pariter alia duo ostia clausa, quorum vnum, sacrum ostium existit. Alterum in Turrim introduceret. Hanc Basilicam tres magnificæ naues conspicuam reddunt, quadraginta marmoreis columnis diuisæ, nimirum ex quavis parte viginti collocatis. Ad dextrum ingressus latus Turris occurrit, super cuius ianua Lazari miraculum cernitur egregiè depictum, dum à Christo Salvatore ad vitam reuocatur. Super Columnas musiuum opus cernitur cum veteris testamenti historijs: & illæ existunt, de quibus Adrianus Papa Primus ad Carolum magnum pro sacris Imaginibus scribens meminit. super hæc Virginis vita cernitur.

Haud procul à scala ad Chorum ducente duo Ciboria se dedunt, quorum vnum sex Columnæ sustentant musiuo opere in marmore impresso, in quo Sacræ reliquiæ asseruantur. Sub hoc, Altare cernitur vndique Cancellis clausum. In eadem Naui ad rectam lineam alterum cernitur quatuor marmoreis Columnis suffultum ex candido marmore, & materia intertextum, quæ musiuo operi est persimilis, auro perpolitè exornatum; in quo per plurimos annos Virginis Imago permansit: hodie verò à Christi fidelibus Saluatoris Cuna veneratur. Sub hoc Ciborio Altare Virginis inest, à nobis Sancti Gregorij appellatum, & cancellis vndique conclusum. Ad naui finem confessio reperitur, & est sub maiori Altari; quo loco bipartita

Nicolaus Quintus in Sacellum S. Agnetis, alias quædam Canonici, quat.

In Archivio Laterani Basilica.

Palatium Apostolicum à Nicolao Quinto, extructum Menstruato Capitulari Clementis vniuitur.

Instrumentum habetur in Archivio Laterani Basilica.

partita scala cernitur, ipsum Altare includens, illustri Ciborio ex marmoribus fabricato coopertum, & varijs historijs magna ex parte inaurato; nec non quatuor porphyreticis columnis innixo. Super hoc Altare sancti Matthiae Apostolo dicatum, Maior naus arcus se attollit, illam à Choro diuidens, in cuius facie musium opus resplendet, & diuersas historias effingit ex Genesi depromptas. in arcus capite Sixti Tertij nomen legitur. A dextra maioris Altaris nauis, dum in Chorum ingredimur, organum se ostentat, sub quo musicae Chorus asseruatur. Ad rectum angulum alter Chorus super Nicolai Quarti sepulchrum adest, ex pario marmore vnà cum statuis exculptum. Postquam Altare transiuimus, prisca Crux se offert, quae medium Chorum intersecat, adhuc Clero inferuentem; in cuius fornice quatuor Euangelistae, vnà cum quatuor Doctoribus egregie delineatis cernuntur. Hac ad Tribunam accedemus, hisce picturis adiunctam, & prisca, ac pulcherrimo musio, vnà cum historijs ad Virginem spectantibus insignem.

Quia verò in fine libri non solum de his, sed etiam de Auctore trademus, in praesenti dimittatur.

Maioris nauis pauimentum, vnà cum reliquo Basilicae, varijs marmoribus intertextum cernimus. Techi Tabulatum est auro artificiosè distributo compactum, quod ad visum pulcherrimè se offert. utrumque Basilicae minores naues concamerato opere cernuntur.

DE SACELLIS,

QUAE IN PRAESENTIA

In sancta Maria Maiore consistunt, vnà cum fundatoribus.

Caput VIII.

A D HVC de Sacellis attingamus, quae in vtrisque minoribus nauibus hac tempestate reperiuntur, vnà cum ipsorum Auctoris. Ac vt à dextro latere ordiamur, sancti Francisci sacellum est situm, & quidem, velut ex Archiuio, ad Capizucchos iurepatronatus spectans, olim sancto Bernardino dicatum. Hinc ad Sacrifiium, & gloriosae Virginis Sacellum peruenimus, à Paulo Quinto Pontifice Maximo à fundamentis erectum: in cuius ingressu à dextro latere sancti Caroli Borromaei Aedicula occurrit: à sinistro autem illa sanctae Franciscae Romanae. Nos nihil de Pauli Quinti Sacello hic attingemus, sed velut maiorem laborem poscente, ad librum Vndecimum remittimus. Ergo in eadem Naui Assumptionis Sacellum inest per Guidonem Ascanium Sfortiam Cardinalem ex Michaeli Angeli Bonarotae modulo inchoatum, vt apparet.

D GVIDO ASCANIVS SFORTIA DIACONVS CARDINALIS S. FLORAE, S. R. E. CAMERARIVS HVIVS BASILICAE ARCHIPRESBYTER SACELLVM HOC PIETATIS SVAE MONVMENTVM A SE DVM VIVERET INCHOATVM MORIENS LEGATA HEREDIBVS PECVNIA ABSOLVITESTAMENTO IVSSIT. ANNO M. D LXXVI.

Deinde ab Alexandro Cardinali Sfortia absolutum, velut his verbis deprehenditur.

E ALEXANDER SFORTIA SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE PRESBYTER CARDINALIS, HVIVS BASILICAE ARCHIPRESBYTER SACELLVM A GVIDONE ASCANIO FRATRE INCHOATVM, DE SVO PERFECIT, DIVISQVE FLORAE ET LVCILLAE GENTIS SVAE PATRONIS A SE DICATVM BONIS AD SACRA FACIENDA AVXIT ORNAVITQVE ANNO M. D LXXII.

Intra

Nicolai Quinti
Sepulchrum ex
pario marmore
exsculptum.

S. Francisci
cellum, ad
Capizucchos
iurepatronatus
spectans.

Sacrifiium
S. Francisci
cellum, ad
Capizucchos
iurepatronatus
spectans.

Intra id Sacellum sepulchra, atque Epitaphia Vidi Afcanij Sfortiæ, & Alexandri Cardinalium legimus, de quibus suo loco libro nono.

Eodem ordine ædícula occurrit Sancti Leoni Papæ dicata, vel potius Deiparæ, vbi olim Porta regina extitit. Sic enim in manuscripto: *Altare dextræ nauis est Imago Beatæ Mariæ Virginis supra Portam, quæ appellatur Regina; hæc Leoni Papæ manum restituit: ornamento istius Cardinalis Ferrerius Sacellum*

construit. Et in libro Rationalis diuinorum: Hæc etiam veneranda Imago apparuit Domino Petro de Columna Cardinali, in mare periclitanti, dum Auenionem pergeret, & sibi, ac suis omnibus salutem attulit. Hoc cum aliunde veraciter constet, apparet etiam ex pictura adhuc extante in vna ex columnis Ecclesiæ sanctæ Mariæ Maioris ante Portam, quæ appellatur Porta regina, ex eo, quia eadem imago appellatur Regina. supra eam consueuerat, &c. Et innominati manuscriptum sic indicat: Hæc gloriosa Imago Petro Columnæ Cardinali Legato in Galliam proficiscenti, ac in medio mari periclitanti apparuit, à periculo eruens, sedauit tempestatem. Et credunt constructam, atque à Cardinali Ferrerio dotatam, vt in Bulla dotationis Sixti Quinti pro vno Sacerdote in Archiuio seruata.

Haud procul ab hac Sacellum apparet à Federico Cæsio Cardinali conditum, & Diuæ Catherinæ dicatum. Antequam verò hic Cardinalis fabricaret, erat antiquum Sacellum à Paulo Cardinali Cæsio, pro quatuor Sacerdotibus dotatum: sic enim legimus: *Paulus sancti Eustachij Diaconus Cardinalis de Cæsis testamento reliquit Cappella sanctæ Catharinæ in Ecclesia sanctæ Mariæ Maioris existenti vnum Casale Pretella nuncupatum, cuius fructus ascendunt ad scuta annua ducenta, vt ij diuidantur inter quatuor Cappellanos perpetuos, qui duas Missas quotidie in dicta Cappella celebrent pro ipsius anima, suorumque parentum, reseruauitque ius patronatus, & præsentationis familie sue de anno.*

Quid verò de Federico Cæsio ex Archiuio colligatur, sic breuiter apparet: *Federicus Episcopus Portuensis, Cardinalis de Cæsis Cappellam sanctæ Catharinæ à fundamentis extruxit, & attribuit ei loca viginti montis farinæ, & vna cum prædictis quatuor Cappellanis, sex omnino Cappellanos perpetuos instituit eodem modo, quo Paulus Cardinalis instituerat de anno Et in Epitaphio idem adest.*

FEDERICO CAESIO S. R. E. EPISCOPO CARDINALI PORTVENSIS, QVI IN HOC SACELLVM, ET ALTERVM IN AEDE BEATAE MARIÆ PACIS AC TEMPLVM DIVAE CATHARINAE VIRGINVM MISERABILIVM FVNDAVIT ET DOTAVIT ANGELVS CAESIVS PAT. POS. VIXIT ANN. LXIV. MENS. VI. DIES XVII. OBIT QVINTO KALENDAS FEBRVARI.

ANNO SALVTIS
M. D L X V.

Eadem Naui sacrum ostium occurrit, apud quod priscum Altare vnà cum Ciborio aderat Virginis Annunciationi dicatum; nimirum vnum ex ijs, quæ à familia Columnensi condita indicauimus, velut in manuscripto: *Nicolaus Quartus iacebat in terra propè portam minorem à latere Tribune, in hoc loco non erat Porta, sed Sacellum Dominorum Columnensium, sicut & in alijs tribus angulis Basilicæ, vt superius in libro quarto dictum est. sed nouiter erectum, atque dotatum à Iulia Columna. Hac ad maiorem nauim tendimus, & in notatis Ianuis interiori facie, vbi olim Sixti Tertij carmina legebantur, hodie Clementis Octaui insignia cernuntur, sub quibus illa Dominici Cardinalis Pinelli videmus cum hac inscriptione.*

DOMINICVS SANCTÆ ROMANAE ECCLESIAE CARDINALIS PINELLVS ARCHIPRESBYTER ORNAVIT.

ANNO DOMINI
M. D XCIII.

Hinc ad alteram minorem nauim pergitur; in cuius extremo, Turris campanarum cernitur: & in eius muro parua, sed pulcherrima ædícula sanctæ Mariæ niuis dicata, ex marmoribus magnificè distinctis à Siluero Patriitio ex Patriitij patris mandato constructa; & ex vno latere Ioannis Patriitij sepulchro adherens, qui Basilicam fundauit. Hæc ædícula est patronatus Patriitorum familie, ab ijs pro vno Sacerdote dotata.

A dextro latere huius in lidio lapide auro exornata hæc inscriptio legitur.

G D. O. M.

15.
Beatiſſime
Virginis
Imago
cuius
ſingulari
beneficio
Leoni
manus
eſt reſti-
tuta.

6. par. ſub riuo.
de Offic. aſſ. in
die Paſche vbi
de nouallis mi-
raculis Beatiſ-
ſime Virginis.
Eiſdem Im-
aginis beneficio
Petrus Cardin.
Columna dum
genitrix in mari
periclitaretur,
cauſis incolu-
mna.

Cæſorum Sa-
cellum S. Ca-
tharinæ dicatū.

Dominici Pinelli
Cardinalis in-
ſignia vna cau-
eſt.

20.
22.

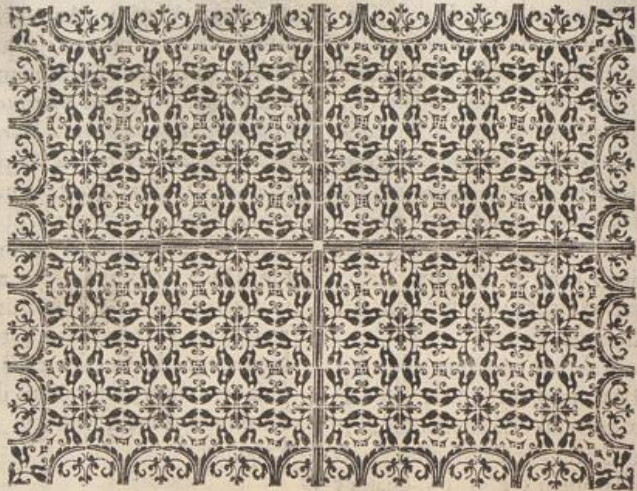
23.

D. O. M.

PATRITIO DE PATRITIIS, QVI
TERTIO ET SEXAGESIMO ANNO
MORTEM OBIIT. DVM VIXIT
SACELLVM HOC IN HONOREM
BEATAE VIRGINIS ERIGI, ORNA-
RI, AC DOTARI VOLVIT.

SOLDERIVS PATRITIVS CVNCTA
DILIGENTISSIME EXECVTVS P.
ANNO M. DC XI.

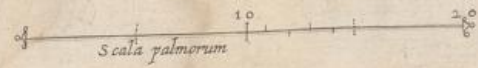
Ex qua parte ad Sacristia fores peruenitur,
cuius faciem hic apponimus.

In in-

INTERIOR SACRI VESTIARII FACIES A PAVLO V. PONT. MAX. A FVNDAMENTIS EXTRVCTI QVA
 EX IPSA BASILICA ADITVR

76 BASILICAE S. MARIAE MAIORIS

In ingressu ex Basilicæ parte, Pauli Quinti Pontificis effigies sedens ex ære cernitur Pontificalibus vestimentis, populum benedicens, quam Capitulum beneficiorum, & gratiæ memor faciendam curavit, sicut ex ibidem annotatis patet: & nos figuram hic apponimus.

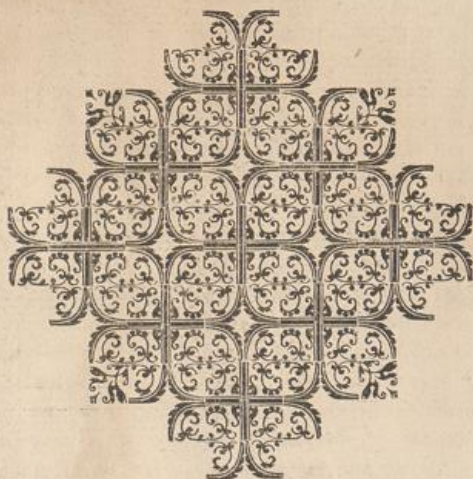
Vide S. Bernard.
de Virg. laudib.
ser. 2. aduentus
in ser. 7. de verb.
Apoc. 12. Et in
natiuit. B. Ma-
riae Cant. 2. Cin-
quo explicat an-
tiphonam Sal-
ue regina.

Sacrum hoc vestiarium, atque adeo aedes pro Canonicis, & alijs Ministris à Paulo Quinto Pontifice Maximo aedificatae, & eide Basilicæ donatae, velut ex Bulla deprehenditur, his verbis: *Paulus, &c. Dum praeclata meritorum insignia, quibus Regina Caelorum Virgo Dei genitrix gloriosa sedibus praelata cedereis, quasi stella matutina praeutilat, deuote considerationis indagine perscrutamur: Et dum intra pectoris arcana reuoluimus, quod ipsa, & potè misericordiae mater, & gratiae, ac pietatis amicae humani generis consolatrix pro salute fidelium sedula oratrix, & peruigil apud Regem, quem genuit, intercedit: Nobis semper summè cordi fuit, nè dum ad ea, per quae Ecclesiarum, & locorum in honorem sui nominis dedicatarum ornamento, & decori, verum etiam personarum in Ecclesijs, & locis ipsis diuino cultui mancipatarum, Ecclesiasticisq; ministerijs, ut ipsius Virginis laudibus assidue insistentium commoditatibus in primis attendere, ac in ijs operum, & operam nostras, liberalitatisq; effectum magis specialem largiter intendere. Sane cum nuper, immò iam tum ab initio huius summi Pontificatus, ad cuius regimen, & onus nos, licet insufficientia nostra id penitus recusaret, diuina voluit assumere prouidentia, ad Ecclesiam Beatae Mariae Maioris de Vrbe, huiusmodi titulo, ob illius inter alias similes tituli Ecclesias eminentiam non immerito insignitam, alicuius noui operis adstructione ornandam animum applicuissimus: Tandem opus aggressi, demolita veteri sacristia dicte Ecclesiae è conspectu Cappellae sanctissimi Praesepij Christi, dudum à fel. recor. Sixto Papa Quinto, praedecessori nostro inibi opere magnifico constructae, ac ad illius instar unam aliam Cappellam sumptuosa structura, notabiliq; impensa fabricari, eamque de presenti ad eius fastigium, penè extolli curauimus. Interim verò nè Ecclesia ipsa, in qua alias tunc in minoribus constituti per spatium quatuordecim annorum circiter Vicarij munus obuiimus, & quam, ac dilectos filios eius Capitulum singulari affectu prosequimur, ex demolitione veteris sacristiae huiusmodi aliquod dispendium sustineret, providere, ac etiam commoditatibus eorundem Capituli satagentes à pede, & porticu iusdem Ecclesiae, locoq; ad id apto aliam fabricam exorsi, eam iuxta latum sinistrum dicte Ecclesiae usque ad Sixtinam Cappellam firmè porrexiimus, & in ea unam Cappellam pro diuinis officijs inibi celebrandis, duasque sacristias, ac diuersas Cameras, & Stancias, nec non pennaria, & haec loca, & pertinentias Archivio construenda, atque habitationi dilectorum filiorum Canonum, & Ministrorum ipsius Ecclesiae accommodanda, nostro are construi,*

& penitus absolui curauimus. Cupientes igitur, ut praedicti Capitulum huiusmodi fabricae, prout illa Ecclesiae splendori, & ornamento, nec non Canonorum eorundem commoditati à nobis extructa fuit, quietè, & pacificè, & absque aliqua perturbationis molestia ad illorum arbitrium perpetuò uti, frui, potiri, & gaudere queant, opportunè providere, ipsorumque Capituli singulares personas à quibusuis excommunicationis, &c. Motu proprio non ad eorundem Capituli, vel alterius pro ipsis nobis desuper oblatae petitionis instantiam, sed ex certa scientia, deq; mera liberalitate nostris, eandem fabricam sic constructam, & absolutam cum omnibus, & singulis illius Cappellis, Sacristijs, cameris, Stantijs, alijsq; praemis per dilectum filium nostrum Scipionem tit. sancti Grysgoni, Presbyterum Cardinalem Burghesium nuncupatum, nostrum secundum carnem ex sorore nostra germana nepotem faciendam distributionem, & assignationem perpetuò duraturam; postquam dicta distributio facta fuerit, usq; & habitatione habere, possidere, & retinere ex tunc, & in posterum quietesque Camere, & alia loca Canonicis hac prima voce assignanda huiusmodi quouis modo vacare contigerit, Canonici tunc existentes dicte Ecclesiae, iuxta eorum antianitatem illas optare, & prout alias domos Canonicales obtinent, habere, ac obtinere, & per se ipsos, non autem inquilinos inhabitare, aut alijs commodare liberè, & licitè valeant: Apostolica auctoritate, ac de Apostolica potestatis plenitudine, tenore praesentium perpetuò donamus, concedimus, & liberè elargimur, eisq; seu eorum singulorum Canonicatibus, & praebendis dicte Ecclesiae perpetuò adijcimus, & appropriamus. Inhibentes dilectis filijs modernis, & pro tempore futuris dicte Camerae Camerario, Praesidentibus, Thesaurario, Clericis, caterisq; officialibus, ne praemis occasione praedictos Capitulum super libera dicte fabricae eis sic donata possessione, & fruitione molestare, perturbare, aut inquietare, seu attentio, quod nos in eadem fabrica donata magnam pecuniarum summam exposuimus, quicquam ab ipsis Capitulo, & Canonicis petere, aut postulare quoquomodo audeant, seu praesumant. Ac decernentes praesentes literas quauis causa, etiam ex eo, quod in praemis interesse habentes ad hoc uocati non fuerim, de subreptionis, vel obreptionis, aut nullitatis vitio, seu intentionis nostrae, aut quopiam alio defectu notari, impugnari, inuaidari, aut in ius, vel controuersia vocari, aut aduersus illas quocunque iuris gratiae, vel facti remedium impetrari, nullatenus unquam posse, neque sub quibusuis similibus, vel dissimilibus gratiarum etiam effectum non sortitarum reuocationibus, suspensionibus,

sonibus, limitationibus, modificationibus, aut alijs contrarijs dispositionibus, quamuis etiã Apostolica auctoritate, etiam per nos, & successores nostros Romanos Pontifices pro tempore existentes ad sedem predictam ex quavis etiam urgente, et necessaria causa, etiam motu simili, etiam consistorialiter in genere, vel in specie, ac alias quomodolibet factis, & emanatis comprehendendi, sed semper ab illis exceptas, & quoties illa emanabunt, toties in pristinum, & validissimum statum restitutas, repositas, & plenarie reintegratas, ac denud etiam sub quavis posteriori data per dictos Capitulum quandocumque eligenda & concessas, easq; nec non donationem, concessionem, & elargitionem predictas semper validas, & efficaces esse, & fore, ac suos plenarios, & integros effectus sortiri, & obtinere. Sicq; per quoscumque Iudices, & c. Sublata eis, & eorum cuilibet, quavis aliter iudicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate iudicari, & desiniri debere; ac irritum, & inane si secus super his à quoquam quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Quocirca Vener. fratri nostro Episcopo Casenaten. & dilectis filijs Curie causarum Camere Apostolicæ generali Auditori, ac Preceptori Hospitalis sancti Spiritus in Saxia de Vrbe motu simili per Apost. scripta mandamus, quatenus, & c. presentes litteras, & in eis contenta huiusmodi, ubi, & quando opus fuerit, ac quoties pro parte Capituli predictorum, & aliorum, quos eadem presentes littere concernunt, & concernent in futurum, fuerunt requisiti, solemniter publicantes, eisq; in præmissis efficacis defensionis præsidio

assistentes, faciant auctoritate nostra ipsas presentes, & in eis contenta predicta firmiter observari, non permittentes eos desuper per quoscumq; indebitè molestari. Contradictores, & c. per sententias, censuras, & c. compescendo, inuocato etiam ad hoc si opus fuerit, auxilio brachij secularis. Non obstantibus pie mem. Bonifatij Pape Octavi etiam prædecessoris nostri, qua cauetur expressè, ne quis extra suam Ciuit. vel Dioc. nisi in certis tunc expressis casibus, & in illis ultra unã dietam à fine sue Dioc. ad iudicium euocetur, seu nè Iudices à sede predicta deputati extra Ciuit. vel Dioc. in quibus deputati fuerint contra quoscumque procedere, aut alijs vices suas committere audeant, seu præsumant; & in Concilio generali edita de duabus dietis, dummodo ultra tres dietas aliquis auctoritate earundem presentium ad iudicium non trahatur: ac re. me. Symmachi, & Pauli Secundi, & Pauli Quarti, de rebus Ecclesie, non alienandis, nec non Pij etiam Quarti Rom. Pont. similiter prædecessorum nostrorum, de registrandis constitutionibus, & c. ac Ecclesie, & Vrbe predictarum iuramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis, consuetudinibus, priuilegijs quoque, indultis, & litteris Apostolicis, & c. Quibus omnibus, & c. hac vice duntaxat motu, & potestatis plenitudine paribus specialiter, & expressè derogamus, & c. Datum Romæ apud sanctum Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ millesimo sexcentesimo decimo, nonis Nouembr. Pontificatus nostri, anno sexto.

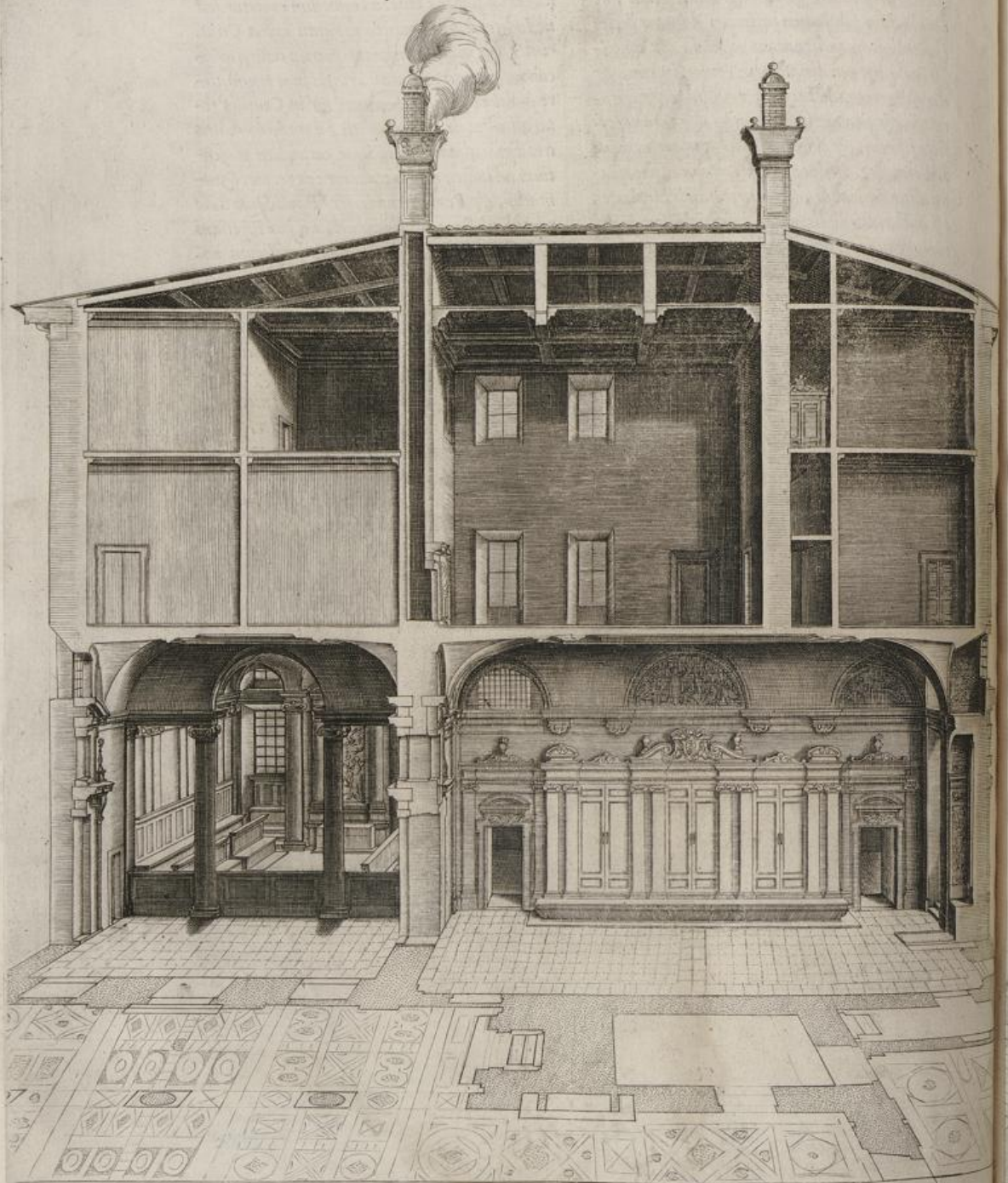

Hinc

SACRARIJ QVOD AD SANCTÆ MARIAE MAIORIS,
PAVLVS V PONT MAX

MAGNIFICO AC PERELEGANTI OPERE EXTRVXIT ORNAVITQVE SVPER
STRUCTIS AD CANONICORVM VARIOS VSVS PEROPPORTVNIS ÆDIBVS
ORTHOGRAPHIA INTERIOR.

IN DVAS IN LONGITVDINEM PARTES DIVISA,
PARS SINISTRA QVÆ BASILICAM IPSAM ET MERIDIEM RESPICIT CVM CHO-
RO DIMIDIATA PARTE PAVIMENTI ET IMPOSITORVM CONCLAVIVM IMA-
GINE.

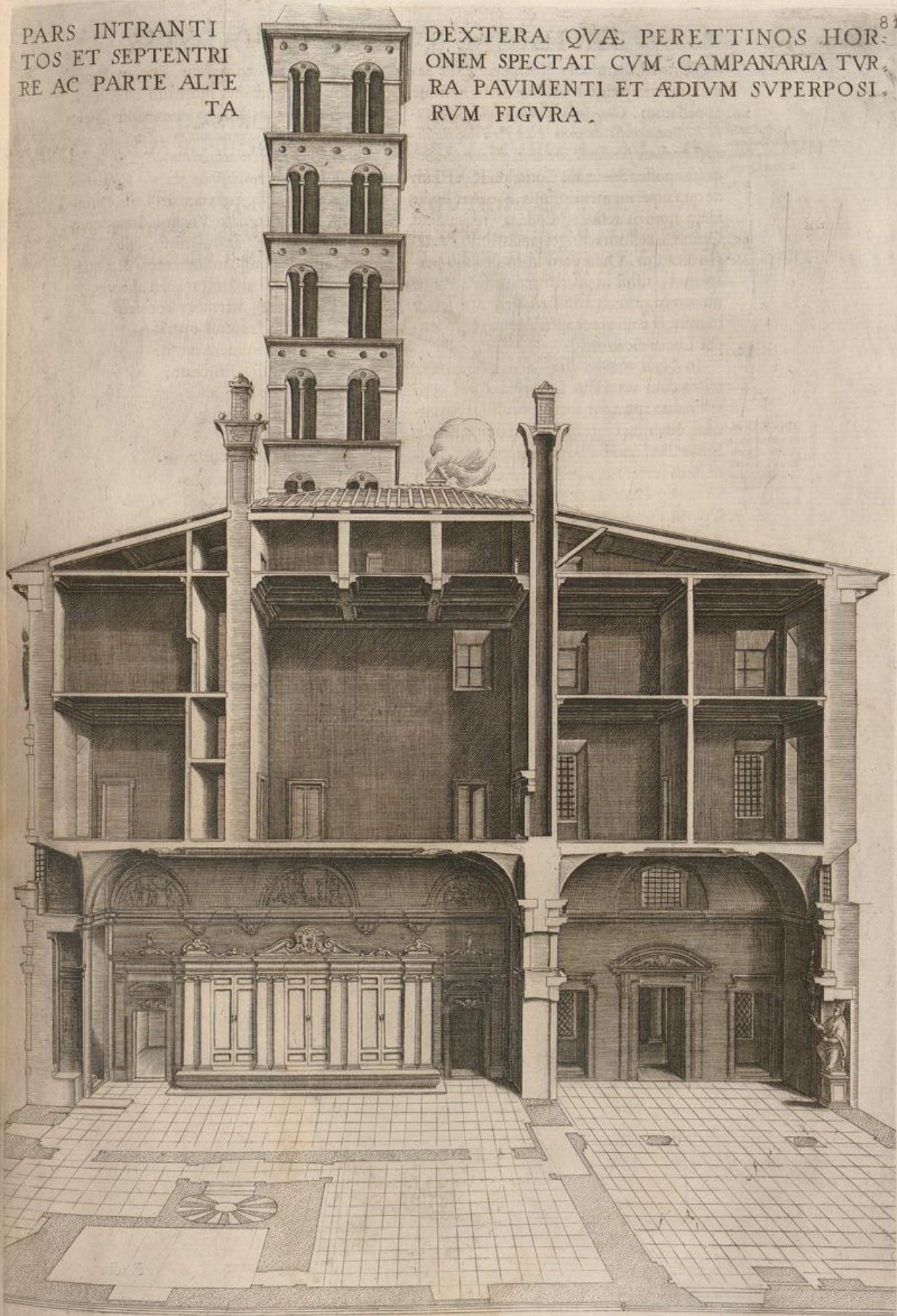

Scala palmor X in linea dimissionum.

Scala palmor X in linea anteriori.

PARS INTRANTI
TOS ET SEPTENTRI
RE AC PARTE ALTE
TA

DEXTERA QVÆ PERETTINOS HOR-⁸¹
ONEM SPECTAT CVM CAMPANARIA TVR-
RA PAVIMENTI ET ÆDIVM SVPERPOSI-
RVM FIGVRA .

Scala palmor, X in linea diminutionum.

Scala palmor, X in linea anteriori

Hinc ad Cardinalis Rothomagensis Sa-
cellum tendimus, olim S. Michaelis nomine

26. appellatum. *Guilielmus Estouteville Cardina-*

Sacella Cardi-
nalis Rothom.
Societatis Conf.
& Sixti Quinti.

lis Rothomagensis de anno 1483. in hac Basili-

ca Cappellam fundavit, ornavit, dotavitque. Se-

quitur postea Societatis Confalonis Sacellum

de quo superius meminimus, & etiam hodie

idem nomen retinet. Eodem ordine Sixti

31. Quinti Sacellum refulget sanctissimo Præse-

pio dicatum. Quia verò libro decimo per-

agemus, nihil in præfenti tradetur. Prope

minorem ianuam à sinistro Tribunæ latere

in minori naui vetus adest Altare, olim fan-

ctæ Luciae dicatum.

34. In Naui maiori duo Altaria cernuntur

etiam cum veteribus Ciborijs. Quia verò

restaurata apparent, ideò nonnihil memini-

mus, quamvis cum antiquis descripserimus.

Igitur illud quod ad dextrum maioris Alta-

ris latus cernimus, idest quod diximus sancto

Gregorio Papæ dicatum esse, & à Paulo

7. Quinto Pontifice maximo, dum Vicarium.

Altare S. Greg.
olim dicatum.
Paulus Quint.
dum Vicarij mu-
nere fungeretur
pulcherrimis or-
navit picturis.

ageret, picturis exornatum, & olim Beatæ

Virginis appellabant, nimirum quia in suo

Tabernaculo eius Imago adorabatur, sicut

ex Archiuo. *Tabernaculum, seu Ciborium*

Beatæ Virginis fecit marmoreum S. P. Q. R. In

quo est Imago vetustissima gloriose Virginis à

Beato Luca depicta. Posteaquam Pauli Quinti

Pont. Max. mandato Virginis Imaginem

in eius Sacellum transtulerunt, tale Cibo-

rium fuit à Capitulo innouatum, & à qua-

tuor columnis marmoreis sustinetur,

etiam ipsum marmore constru-

ctum ad musivi operis si-

militudinem, atque

auro distinctum;

in quo asser-

uantur

Ie-

su Christi cunæ, ve-

lut infra inno-

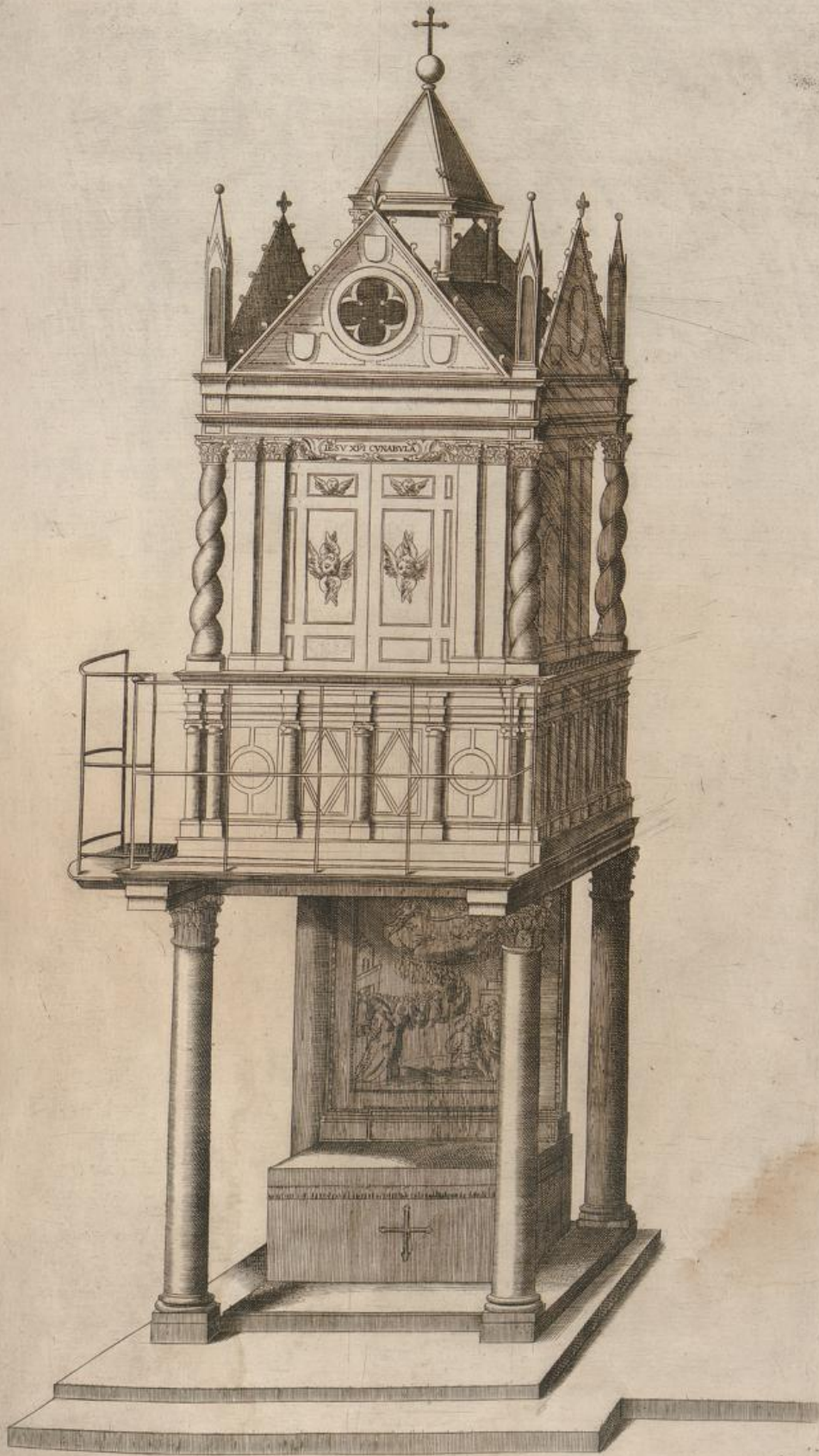
tescet.

*

S. P. Q. R. ma-
morum locis
in quo olim Sa-
crata erant. Ubi
pauca asseruan-
tur etiam hodie
dum curant.

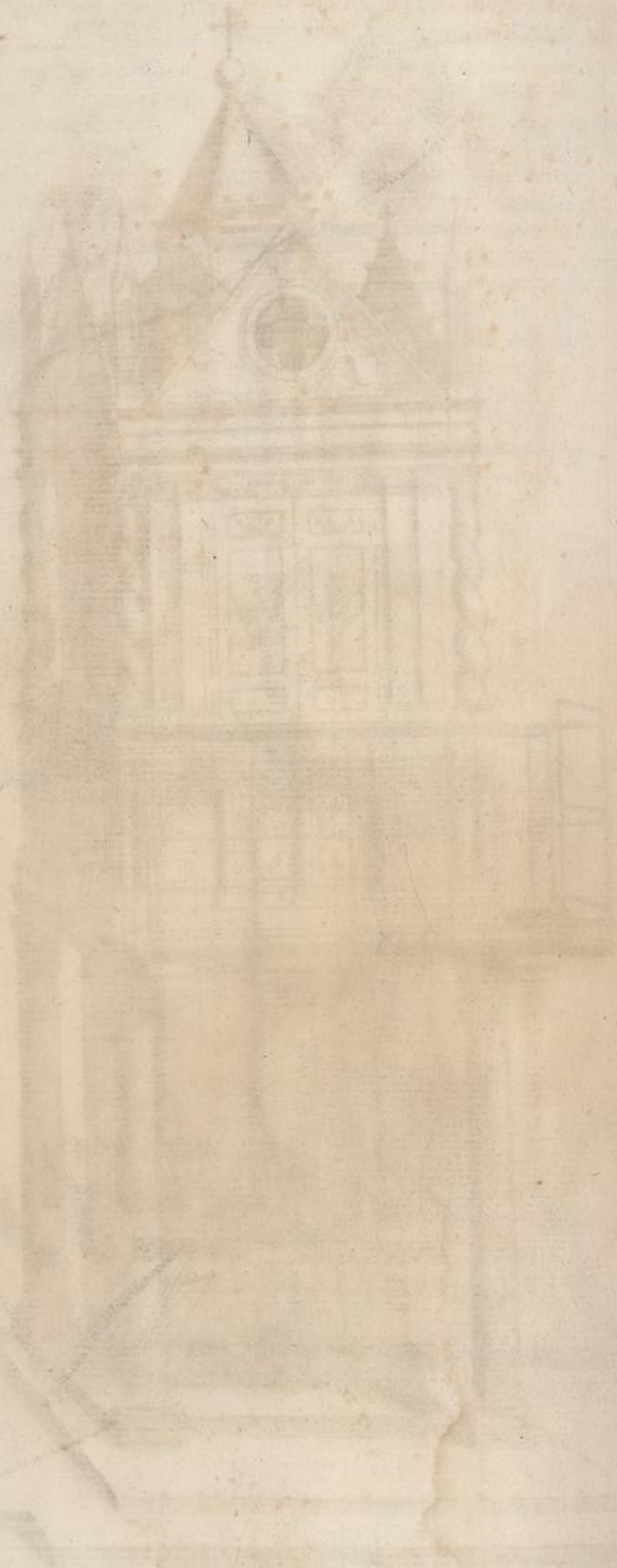
S. GREGORII ALTARE QVOD ANTIQVITVS BEATISSIMÆ VIRGINIS DICEBATVR VNA CVM ANTIQVISSIMO ⁸³
CIBORIO EX PVLCHERRIMORVM VARIETATE LAPIDVM MAXIMO CVM ARTIFICIO CONSTRUCTO IN EIVS CIBORII
MEDIO DOMINI N. IESV XPI CVNA ASSERVATVR.

Scala palmorum 10

S. GREGORII
ALTARE
IN QVOD
CIBORIO
PRAE
SERVATVR
CVNA

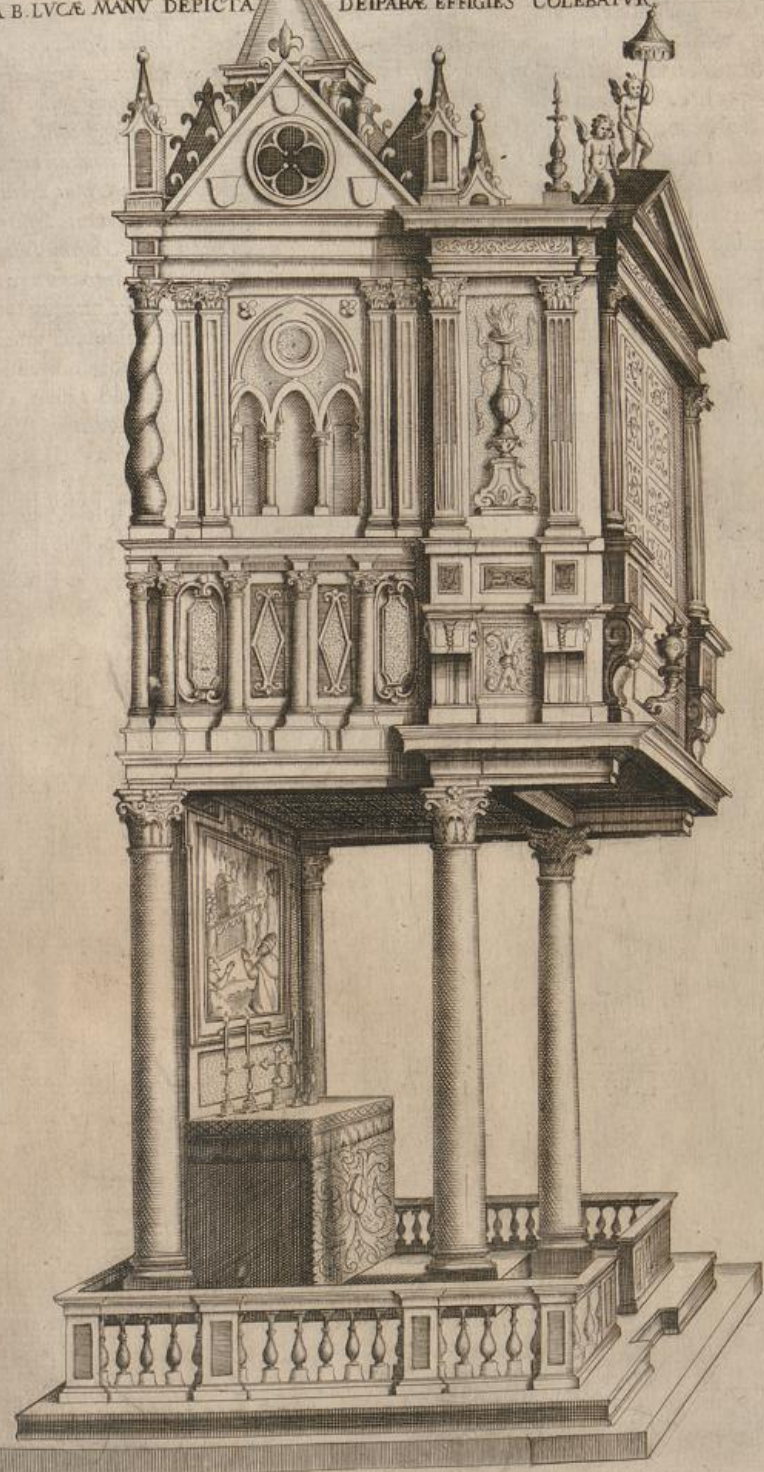
UNIVERSITÄT PADERBORN
BIBLIOTHEK
PADERBORN

1711

1711

S. GREGORII ALTARE QVOD ANTIQVITVS BEATISSIMÆ VIRGINIS DICEBATVR VNA
 CVM ANTIQVISSIMO CIBORIO EX PVLCHERRIMOR VARIETATE LAPIDVM MAXIMO, CVM
 ARTIFICIO CONSTRVCTO, IN EIVS CIBORII MEDIO PER 300 ET AMPLIVS ANNOS VETVSTI
 SIMA B. LVCAE MANV DEPICTA DEIPARÆ EFFIGIES COLEBATVR.

Scala palmorum

H

Recto Ara cum Ciborio adest, in quo Reliquiae Sanctorum manent, & ad sinistrum maioris Arae latus nititur. licet autem de ipso in veteri descriptione ob antiquitatem dixerimus, tamen cum hodie satis amplificatum cernatur, haud fuit silentio praetereundum. Igitur hoc Ciborium sex Columnis innixum se attollit. & quidem quatuor porphyreticis, reliquis minoribus; albo marmore, & musivo opere est exornatum; atque praeteritis annis à Basilicae Capitulo in meliorem formam redactum. Tale verò ciborium Iacobus Ioannis Capoccij, atque vxor Vinia condidit, velut ex Ciborij latere apparet, in quo idem Beatae Virgini offerunt; & nos delineationem proponimus.

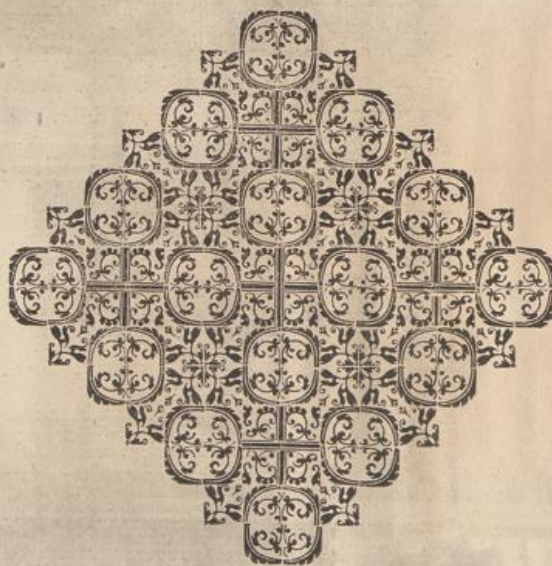
Aram cum ferculo ad sanctorum, asseruandas Reliquias condidit Io. Capoccius cuius Romanus.

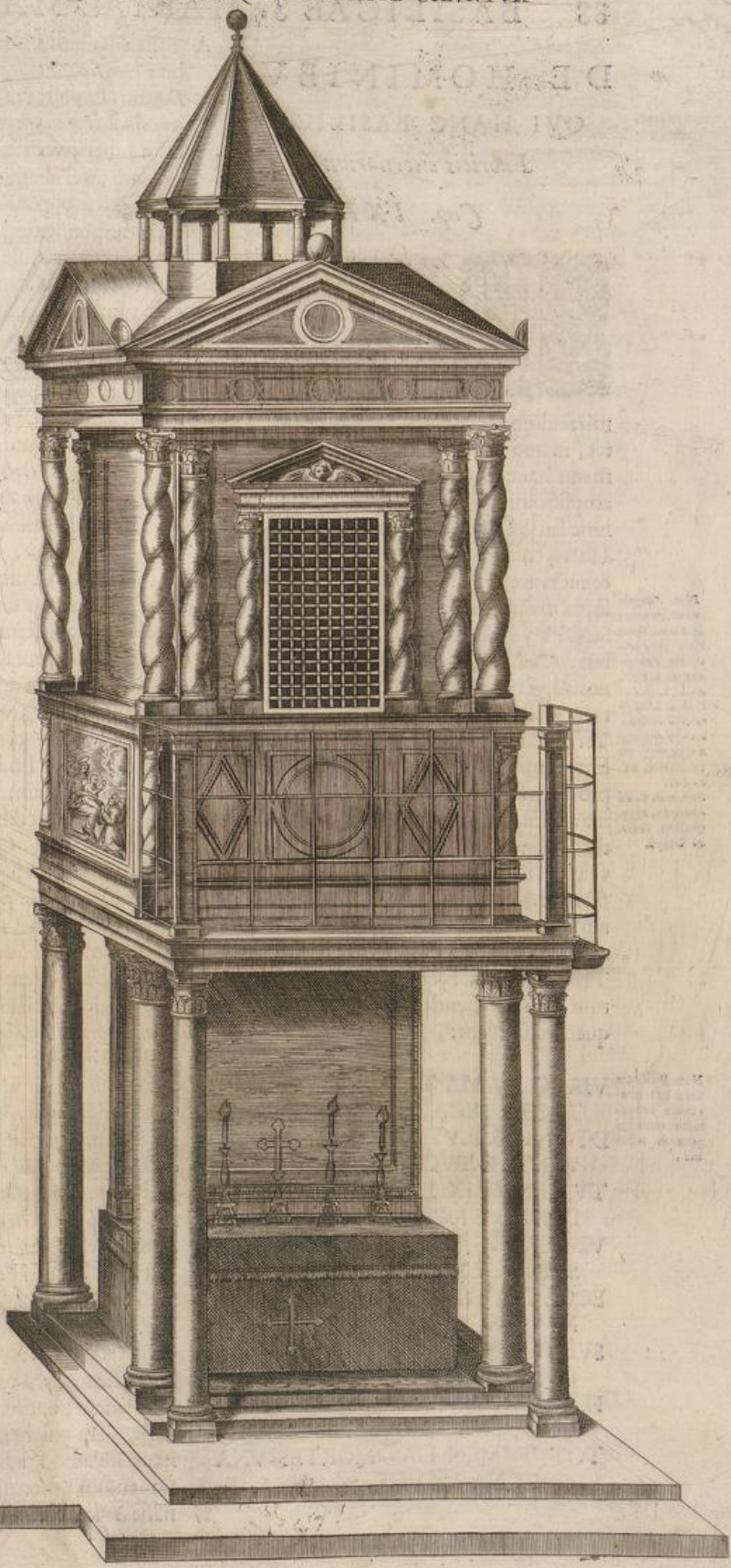
IACOBVS IOANNIS CAPOCCII,
ET VINIA VXOR EIUS FECERVNT
FIERI HOC OPVS PRO REDEMPTIONE
ANIMARVM SVARVM, ANNO
DOMINI M. CC. LVI.

Et in Archiuio: *Tabernaculum, seu Ciborium Reliquiarum marmoreum, & Tessellatum*

A quatuor columnis porphyreticis suffultū, fecerunt, Ioannes Capoccius, & vxor eius Vinia, nobilissimi in Vrbe Ciues, ante annos trecentum. Extant etiam huius familie in hac Basilica duo Sacella. In ciborio hoc sunt Reliquiae Sanctorum, quae in die Resurrectionis solemniter ostenduntur. Et Onuphrius. Tabernaculum, siue ferculum Reliquiarum marmoreum, & tessellatum, quatuor Columnis suffultum, condiderunt Ioannes Capoccius, & vxor eius Vinia nobilissimi in Vrbe Ciues, ante annos trecentum. Quis verò id ferculum, quo Beatissima Virginis Imago clauditur, è nobili marmore factum extruxerit, mihi incompertum est. Atque haec sunt, quae de Sacellis hodie videmus vna cum fundatoribus, maiori Altari excepto, de quo simul cum Ecclesiae benemerentibus inferiorius trademus.

✠

Scala palmorum 10 H 2

DE HOMINIBVS,
QVI HANC BASILICAM
Fabricis exornarunt.

Cap. IX.

LLO stabilito, quod in secundo libro tradidimus de Ecclesiae origine, ad Sixti Tertij Pontificatum properemus circa annū octogesimum post niuis miraculum, vsque ad id tempus deuenientes; in quo omnes annotabimus, qui manu hanc Ecclesiam fabricis, & picturis amplificauerunt. Omnes ferè Auctores volunt sanctae Mariae Maioris Basilicam post Liberij constructionem denuò ædificatam, & auctam esse: illo præsertim innixi, quod supra maius Altare legitur: XISTVS EPISCOPVS PLEBI DEI. Nec non rationibus, & auctoritatibus, quas adducunt. At nos ad veritatis robur magis solida fundamenta adinuenimus: nimirum quod Sixtus Tertius à fundamentis innouarit, vel saltem fines ampliariit musiuis historijs exornans. pro qua re carmina adducentur ex Germania ad nos allata, quæ olim illustris Bibliotheca asseruabat, & postea fuerunt impressa velut Cardinalis Sirletus, & Onuphrius affirmant. Versus quidem musui supra portam maiorem intra Ecclesiam iam exolecētes, & ferè consumpti, sic: VIRGO MARIA TIBI XISTVS NOVAT. Atque id tantum alij deprehenderunt. Carmina consequentia hæc sunt:

Plot. Onuph. Anast. & ceteri de Sum. Pont. Vitis scriptores dicunt Pontificatum cepisse, an. 432. quarto Calen. Maij & vixisse in Pont. ann. 7. & mens. 21. ac obijisse die 28. Aprilis, anno 440. Bar. tom. 5. ad ann. 432. n. 37. & Card. Sirlet. ac Onuph.

Hanc Basilicam Sixti 111. liberalitate restauratam vetus Epigramma testatur.

VIRGO MARIA TIBI XISTVS NOVA
TECTA DICAVIT
DIGNA SALVTIFERO MVNERA
VENTRE TVO.
TV GENITRIX IG NARA VIRI, TE
DENIQVE FÆTA
VISCERIBVS SALVIS EDITA NO-
STRA SALVS.
ECCE TVI TESTES VTERI SIBI PRÆ-
MIA PORTANT
SVB PEDIBVSQVE IACET PASSIO
CVIQVE SVA.
FERRVM, FLAMMA, FER Æ, FLV-
VIVS, SÆVVMQVE VENENVM,
TOT TAMEN HAS MORTES VNA
CORONA MANET.

A Et Anastasius sibi aduersatur, dum scribit: *Hic fecit Basilicam sancte Mariae matris Domini.* Et postea: *Quæ ab antiquis Liberij cognominabatur iuxta macellum Liviae.* At si olim Liberij vocabatur, illud succedit, vel eandem, vel aliam Basilicam adesse; quod iam dictis se opponit. Huic tamen pro veritate respondetur; Sixtum Tertium vel iterum construxisse, vel in meliorem statum redegitse. Talem verò Anastasij stylum esse, nimirum, cum ait: *Fecit Basilicam,* vt insinuet, vel innouasse, vel efformasse. **B** da: *Anno Domini 432. Sixtus Romæ Episcopus fecit Basilicam Mariae matris Domini, quæ ab antiquis Liberij cognominabatur.* Et Auctor innominatus: *Vocata etiam fuit aliquando Basilica Sixti; Sixtus enim Tertius anno Domini 432. hanc Basilicam instaurauit, vt apud Bedam, multaque dona obtulit, vt in Pontificali Romano.*

Postea anno Domini 732. Gregorio III. Pontifice clauum tenente, vt erat egregie sanctus, sic præclara indicia præstitit: siquidem super columnas nauim maiorem sustinentes, vndique coronam fecit pro luminaribus apponendis, velut olim in sancti Petri Basilica Vaticana cernebatur, quæ luminaria ad sacrarum Imaginū pedes cernebatur, ex musiuo fictarum, velut superius diximus, & hodie cernitur sub fenestris inter interstitia columnarum. Qui mos satis vetus apud Catholicos existit. & ad rei confirmationem sic Anastasius: *Hic fecit in Ecclesia sancte Dei genitricis ad Præsepe, per circuitum supra columnas regulare candelabrum ad instar Ecclesie B. Petri Apostoli.* Idem Pontifex tectum restaurauit, velut ex citatis Auctoribus: *Mutauit etiam trabes in Ecclesia sancte Dei genitricis ad Præsepe numero sex.*

E Adrianus Primus circa an. 774. cernens pluribus indigere maiori opere stabiliuit. Anastasius: *Itè præcipuus Præsul Basilicæ sancte Dei genitricis ad Præsepe, quæ à prisicis temporibus tota maruerat, vltro, citroque restaurauit, & in facta tecta eiusdem Ecclesie posuit trabes maiores viginti.*

Paschalis Papa Primus, egregie pius, circa annum Domini 818. præter plurima ad Basilicam necessaria, etiam marmorea ornamenta adiunxit. Anastasius, qui ijs temporibus vixit, reddens pariter rationē, cur hic Pontifex sedem Pontificiam in aliā partem traduxerit, illam pulcherrimis marmoribus exornans, scalamque adiungens; etiam inquit, pauimentum innouasse, & marmoribus adornasse: *sex columnas erexit porphyreticas ante*

Plot. de lib. 27. in vita Sixti.

Onuph. de script. Pont. Ecc.

Plot. Greg. III. Pont. in vita Greg. III.

Plot. Greg. III. Pont. in vita Greg. III.

Plot. Greg. III. Pont. in vita Greg. III.

Onuph. de script. Pont. Ecc.

ante confessionem; super quas. Capitulos, A pario marmore collocavit ex quo conijcio nihil aliud esse, nisi maximæ Aræ ciborium, quod ante illud, quod in præsentia cernimus, constructum erat. Restituit itidem Presbyterium varijs marmoribus adornans. & ad rei confirmationem Anastasium adducemus: Præterea idem Pontifex divina inspiratione pulsatus Ecclesiam sanctæ Mariæ Domine nostræ ad Præsepe cernens tali modo constructam, ut post sedem Pontificis mulieres ad sacra Missarum solemnia stantes, propè assistere iuxta Pontificem viderentur: ita ut si quid colloqui Pontifex cum sibi assistentibus voluisset, ex propinqua valde mulierum frequentia, nequam eis sine illarum interuentione liceret: largum ibidem locum inesse, in quem sedem mutare valeret, cerneret, dato operis studio sedem inferius postam, sursum ponere fecit, ut in eo facilius Domino preces effundere posset: & ornauit marmoribus, & scalas fecit, quibus ad eam ascenderetur, & pavementum pretiosis marmoribus strauit, erexitque sex columnas purpurei coloris ante confessionem sacri Altaris, super quas candidi marmoris trabes posuit, purpureis dextra, leuaque marmoribus nectens, illas celaturis satis commode decorauit.

Neque sanè Gregorius Vndecimus à prædecessoribus abfuit, cuius est indicium, quia Auenione rediens, Turrim Campanarum, erexit, quæ hodie cernitur, & ex insignibus marmoreis in pluribus illius partibus variè expressis deprehenditur.

Hi etià duo generosi Equites ex Illustrissima olim Paparonum familia, hodie verò, ut creditur, Matthæia, vnus Scotus nomine; alter verò filius Ioannes erga hanc Basilicam maximam pietatem ostenderunt, quod pavementum testatur pluribus historijs ex opere tessellato, horum munificentia constructum. De qua re amplum testimonium adest eorum effigies equo super innixa, armis decorata, & signa manibus gestans, apud quos hæc verba notantur: SCOTVS PAPANONE, IOANNES PAPANONE EIVS FILIVS. Qui Eugenij Papæ temporibus vixerunt. Panuinus: Pavimentum Basilicæ vermiculatū fecerunt duo nobiles Ciues Romani, Scotus, & Ioan. ipsius filius Papanones ante annos quadringentos, tempore eiusdē Eugenij Tertij Papæ.

Duo Pergulæ, quæ Gregor. XIII. Pontifice in medio Basilicæ cernebantur, similes illarum sancti Laurentij extra muros; in quarum altera olim Euangelium (in altera Epistolam decantabant) etiam ipsæ ex porphyreticis, & alijs marmoribus constructæ erant;

immò (si nonnullis credimus) ab Alexandro Tertio à fundamentis innouatæ, velut eius nomine cōprobatur in harum vna impresso, & Onuphrius affirmat: *Pulpita in medio Ecclesie lapidea varijs marmoribus porphyreticis viridibus, lacedemonijs ornata pro Epistola, & Euangelio decantandis, Alexan. III. Senensis fabricauit.* Et hæc circa annum 1160. extitere, Gregor. XIII. & Sixtus V. Pont. abstulit.

De sept. Eccl. Pomp. Vgon. de Station. pag. 67. Ciaccon. in vita Alexan. ij. qui ad summū Pontificatū assumptus fuit. anno 1159. mens Septembris.

Huius Basilicæ Tribuna ex musiuo opere pulcherrimè refulget, nec solum in anteriori, sed etiam exteriori parte pluribus figuris exornata, vel à Nicolao Papa Quarto, vel à Iacobo Cardinali Columna, mādato eiusdem Pontificis. Quod ex musiuus carminibus penè erosif cōijcimus ab huius tribunæ dextra.

QVARTVS PAPA FVIT NICOLAVS
VIRGINIS ÆDEM
HANC LAPSAM REFECIT, FITQ;
VETVSTA NOVA.
PATER APOSTOLICVM SERVE T
FRANCISCVS ALVMNVM
PROTEGAT OMNIPOTENS
MATRE ROGANTE BEET.

In medio Tribunæ in maiestatis throno Saluator cernitur, gloriosam Virginem coronans, & pedibus Sol, atque Luna substant, multiq; Angeli vndiq; sustentant, & à dextra sanctus Franciscus vnà cum sanctis Petro, & Paulo adest, sub quibus Nicolaus Pontifex cernitur genibus flexis; quorum nomina musiuo expressa leguntur. A laua ad horum rectum, secus Petrum Cardinalem Columnam est sanctus Ioannes Baptista, ad quem sequitur sanctus Ioannes Euangelista, & vtrumque sanctus Antonius de Padua, velut ex nominibus eodem modo impressis. Qui omnes vel palmis iunctis, vel alio pacto respiciunt, atque Saluatorem, & Deiparam Virginem adorant. Post hos vtrinque arbor se attollit, cuius propagines ad cacumina copulantur pluribus folijs, ac auibus ad pulchritudinem resplendens, & Tribunam musiuo, & pretioso opere replens. sub Sanctorum pedibus, atque throno hæc verba leguntur:

MARIA. VIRGO. ASSVMPTA. AD.
ETHEREVM. THALAMVM. IN.
QVO. REX. REGVM. STELLATO.
SEDET. SOLIO.
EXALTATA. EST. SANCTA. DEI. GENITRIX. SVPER. CHOROS. ANGELORVM. AD. CÆLESTIA. REGNA.

H 3 Sub

Anast. Omphr. & Plat. in vita Palæstis Bar. tom. 9. ad ann. 824. ubi legitur ad Pont. assumptus anno 817. 5. Cal. Februar. obisse prid. idus Maij anno vti. Mens 3. die 16. sui Pontif.

Ciacco & Panu. in vita Gregor. Vndecimi.

Sub coronide itidem polito musiuo mater Dei in medio apparet, dum ex hac vita migrat ab Apostolis, vnà cum Angelis circumdata, & Saluator animam in caelum portat. Quo loco etiam quidam Sancti in aere simul cum Angelis apparent. A dextro latere, Christi natiuitas adest, gloriosa Virgo humi iacens, & Angelorum miriades ouantium. Quam picturam haud dissimilem credo ab eo, quod sanctus Cyprianus affirmat. Consuetudinem sequens, ut legi satisfaceret, quasi cum alijs mulieribus esset ei in hoc opere ratio similis (hoc est in opere partus Domini) diebus designatis recubuit, & depositi oneris lassitudinem professa, oblata quieti paruit, & in diebus separationis non se à thoro Ioseph, qui eam nunquam tetigit, sed ab ingressu Templi, & ceteris quae lex prohibebat continuit. Ad Tribunae terminum etiam musiuo opere eximie laborato Beatae Virginis Annunciatio renidet, cuius latere transacto, in facie, quae Crucem constituit, sanctus Hieronymus cernitur libro aperto praedicans, & scripturam declarans, Cardinalis habitu, atque ornamentis, quibus ea tempestate incedebant. ex quo munitur, quod aliqui Patres asseruerunt, nimirum sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalem extitisse, velut praclare Ciaccon. Hoc eodem tempore sanctus Hieronymus à Damaso Papa Presbyter Cardinalis creatur, tituli sanctae Anastasiae ad Platinas, deinde sancti Laurentij in Damaso, non à se Basilicae condite, iuxta Theatrum Pompeianum. Quod autem fuerit Presbyter Cardinalis creatus, consensit Cyrillus Hierosolymitan. Episcopus scribens ad Augustinum de vita sancti Hieronymi. Et Eusebius Cremonensis discipulus sancti Hieronymi scribens ad Theodorum Senatorem Romanum, & ad Damasum Episcopum Portuensem. Sanctus item Petronius Episcopus Bononiensis, qui floruit anno Christi 440. in tractatu Apophthegmatum selectorum Sanctorum Patrum, qui coeuis san-

De Christi opor-
tibus serm. de
Natiuitate.

In vita Dama-
si Papa primi.
Dinus Hieron.
S. R. E. Card.

A Eto Hieronymo fuit, ut ipse qui ex hac vita mi-
grauit anno 472. Sanctus etiam Augustinus
in sermone vigesimoquinto, ad Eremitas, vel
cuiuscunque Auctoris antiqui ille sit, & omnes
ferme recentiores idem testantur, quos longum
esset recensere, inter quos est Nicolaus Quartus
Pontifex Romanus, qui sanctum Hieronymum
habitu Cardinalitio, qualis erat sua aetate, opere
vermiculato fecit exprimi, ad Paulam, & Eu-
stochium sermonem faciens. Accedit quod à Pau-
lino Episcopo creatus Presbyter tertio anno Antio-
chie trigesimo nono. Romae creatus itidem Presby-
ter, nequirit fieri nisi Romae Presbyter Cardina-
lis crearetur: nam non potest idem creati Romae,
& Antiochie Presbyter, nisi alter titulus Presby-
terij fuisset ordinis, alter dignitatis; cuius rei ar-
gumentum nos peculiari libello edito, latissime,
& copiose tractauimus, & comprobauimus Hiero-
nymi Cardinalitium, Presbyteratum.

A sinistro latere inter binas fenestras Ma-
gi notantur, munera Christo Saluatori offe-
rentes: atque prope illud Saluatoris historia
cernitur, dum Simeoni offerunt, & sancta
Ecclesia Virginis Purificati onem vocat. In
medio, dum Tribunam terminat, Sanctus
Matthias cernitur Hebraeis praedicans. . . .
Quod opus anno 1295. est constructum.
C Sic in angulo à sinistra: ANNO DOMINI
M. C C. X C V. Et à sinistra Pictoris
nomen legitur: IACOBVS TORRITI
PICTOR HOC OPVS MOSAICEN
FECIT. Et in Archiuio reperimus Iaco-
bum Cardinalem Columnam non solum
in interiori, sed etiam exteriori parte varijs
historijs Tribunam ornasse ad gloriosam

Virginem spectantibus: Tribunam ma-
iorem, cui superest ornatus musiuus
in honorem Assumptionis
Beatissimae Virginis,
solum Iacobum fe-
cisse inspicie-
mus.

Matth. cap. 2.

De hoc Iacobus
Goulet. 1. 1. p. 100.
Vign. 144. 1. 1.
Card. Sordani
martyr. 1. 1. 1.
Episcopus Cister.
in vita Nicolai
& dicitur
Papam creasse
anno 1288. 1. 1.
Caf. Mart. 1. 1.
anno 1272. p. 1.
die non. April.
1272. Roma in
Patriarch. 1. 1. 1.
ria Maior. an.
a. sui Pontificat.
mens. 1. die 14.
Imperatore Ro-
manorum. 1. 1. 1.
1272. Calistus.

XPISTVS EPISCOPVS PLEBI DEI

Mastrey

De Lucido
 Oratorio in
 Fyris pp.
 Card. Scola
 mensis: in
 Paganis
 in vita
 et de
 Paganis
 anno 1781
 Cal. 1782
 anno 1783
 die 10. 20.
 obijt. Scola
 Paganis in
 via Martia
 a. 1784
 Imperator
 a. 1785
 a. 1786

Scala mensurae desumpta ex linea paralela inter + + +

Scala diminutionum desumpta ex linea inter + + +

PROSPECTVS TESTVDINIS INTERIOR LIBERIANÆ BASILICÆ CVM MVSIQV OPERE PERFECTIS

92 BASILICAE S. MARIAE MAIORIS

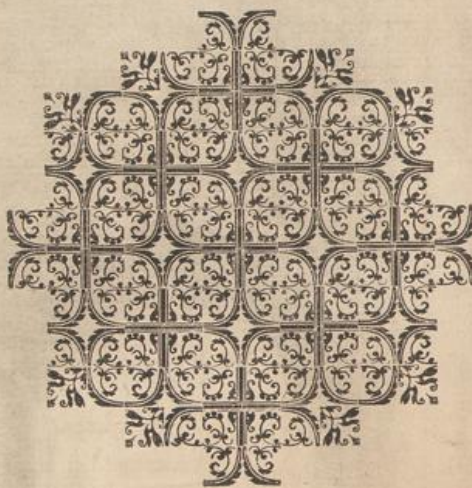
Pavimentum quoque proculdubio idem A
 construit: quod tum ex eo conijcitur, quia
 illorum temporum modum redolet, tum
 quoque ex alijs indicijs apparet: in quo ipse
 quiescit.

Arae maximae Ciborium Cardinalis Ro-
 thomagensis faciendum curavit. Sic infi-
 gnia declarant, quatuor Ciborij lateribus su-
 per columnarum capitulis, quae illud sub-
 stentant. id variae historiae pario marmore

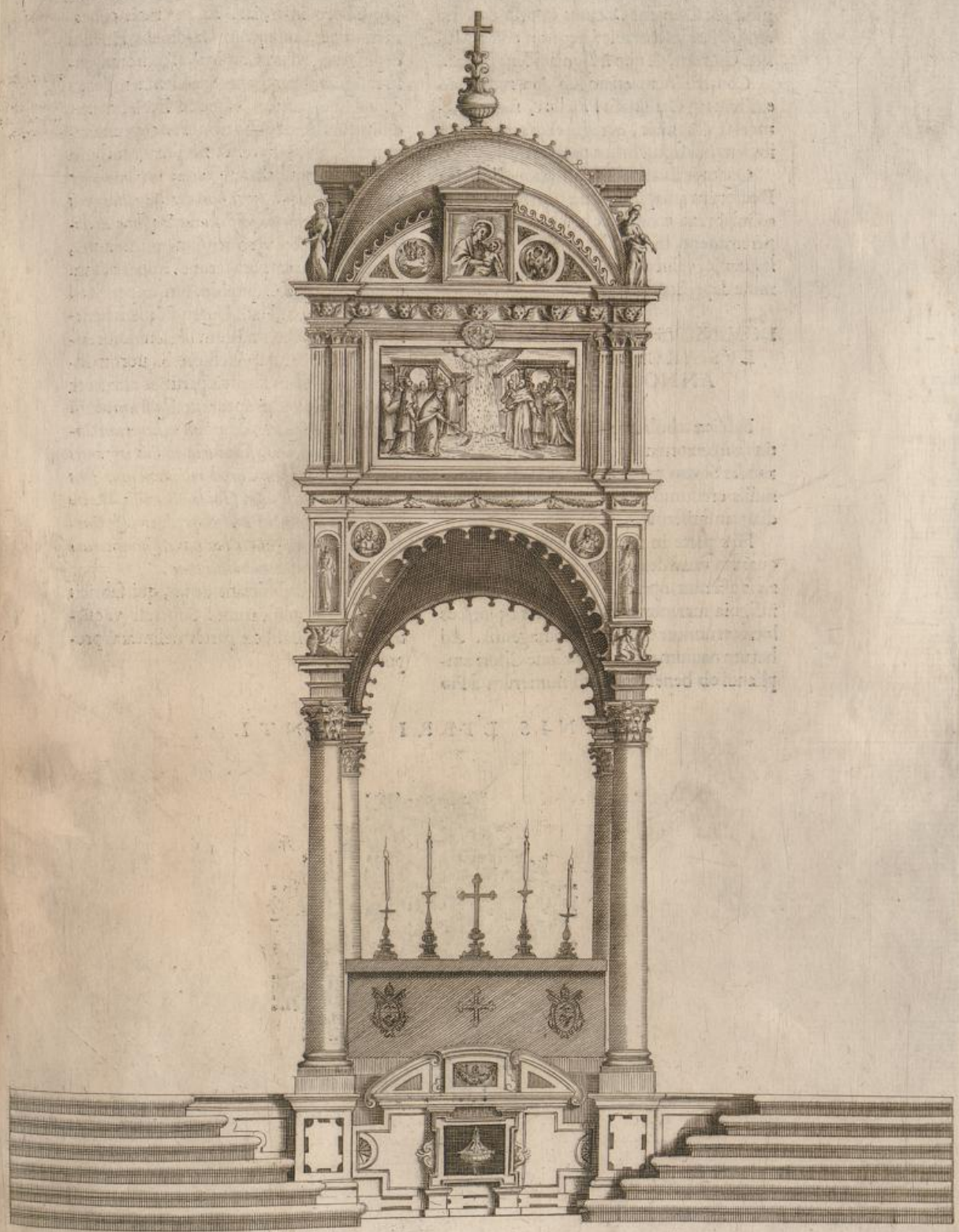
infulpta, atque aurum exornant. In cuius
 fronte sub Deipara, niuis miraculum reni-
 det; quam historiam pariter auctor innomi-
 natus aduertit: *Cardinalis Rothoma-
 gensis Ciborium super Altare ma-
 ius, atque Altare sancti
 Hieronymi con-
 struxit.*

*Ornati. de Clav.
 in vita. pag. 4.*

✱

A leua

Scale palmorum 1.0 2.0

Bas.

A laeva huius Altaris Basilicæ organum se ostentat, à Sixto Papa Quarto concinnatum, quod ex insignibus marmoreis colligitur, & Clemens Octauus Pontifex nostra tempestate instaurauit: nec non etiam Musicæ chorum, de quo insignia fidem præbent.

Confessionem etiam sub Ara maxima existentem Cardinalis Pinellus, nostra memoria instaurauit, egregiè exornans, dum ibidem sibi sepulchrum pararet.

Quatuor Euangelistarum, atque Ecclesiæ Doctorum imagines, quæ in crucis fornice ad maiorem arcum, & in chori medio supererminent, itidem Cardinalis Pinellus instaurauit, velut ab insignibus depictis, & nomine deprehendimus.

DOMINICVS CARDINALIS PINELLVS ARCHIPRESBYTER,
ANNO M. D. XCIX.

Basilicæ tabulatum Cælestinus Papa Tertius auro exornare, ac ditare incæpit, & Alexander Sextus perfecit (& quidem si nonnullis credimus) ex primo auro, quod Indicæ transmiserint.

Hac parte in minores naues pergimus; quarum vna à dextris, altera à sinistris maioris se efferunt, opere concamerato; in quibus insignia marmorea auro decorata pluribus locis cernuntur Card. Rothomagensis. Ad harum nauium caput, occasione Chori ampliandi ob beneficiatorum numerum à Pio

A Quarto auctum, crux, quæ per Chorum penetrabat, & ad paruas ianuas pertingebat, fuit obstructa, velut hodie cernimus, cum pro Choro inferuiat. Et in crucis concameratione, antequam Cardinalis Pinellus depingeret, etiam Cardinalis Rothomagensis insignia apparebant: & eodem tempore denuò duos parietes vsque ad Ecclesiæ medium construxit, quo minores concamerationes magis perstarent: sic præter insignia manuscriptum habet: *Crucem mediam, &*

B *naues ab vtraque parte minores lateritias fecit Cardinalis Rothomagensis huius Basilicæ Archipresbyter. Postea verò nauium dimidium, velut casus & tempora ferunt, imperfectum mansit. Quare Capitulum suis impensis ad exitum perduxit, Pauli Quarti Põtificis beneficentia adiuncta, vnà cum illa Guidonis Ascianij Sfortiæ Basilicæ Archipresb. quorum insignia quibusdam fornices partibus affixa cernuntur, & his verbis apparent: *Quarum altera**

C *sedente Paulo Quarto, collapsam restituerunt Canonici illius temporis, scuta tria millia erogantes in eius reparationem. quod reliquum fuit fecit Paulus Quartus, & Guido Ascianus Sfortia Cardinalis Camerarius Archipresbyter; & Cardinalis extant insignia in hac nauis, Canonicoꝝ verò nullum extat monumentum.*

Atque hæc sufficiant de ijs, qui fabricis Ecclesiam amplificarunt. Superest vt quatuor internas Basilicæ partes delineatas proponamus.

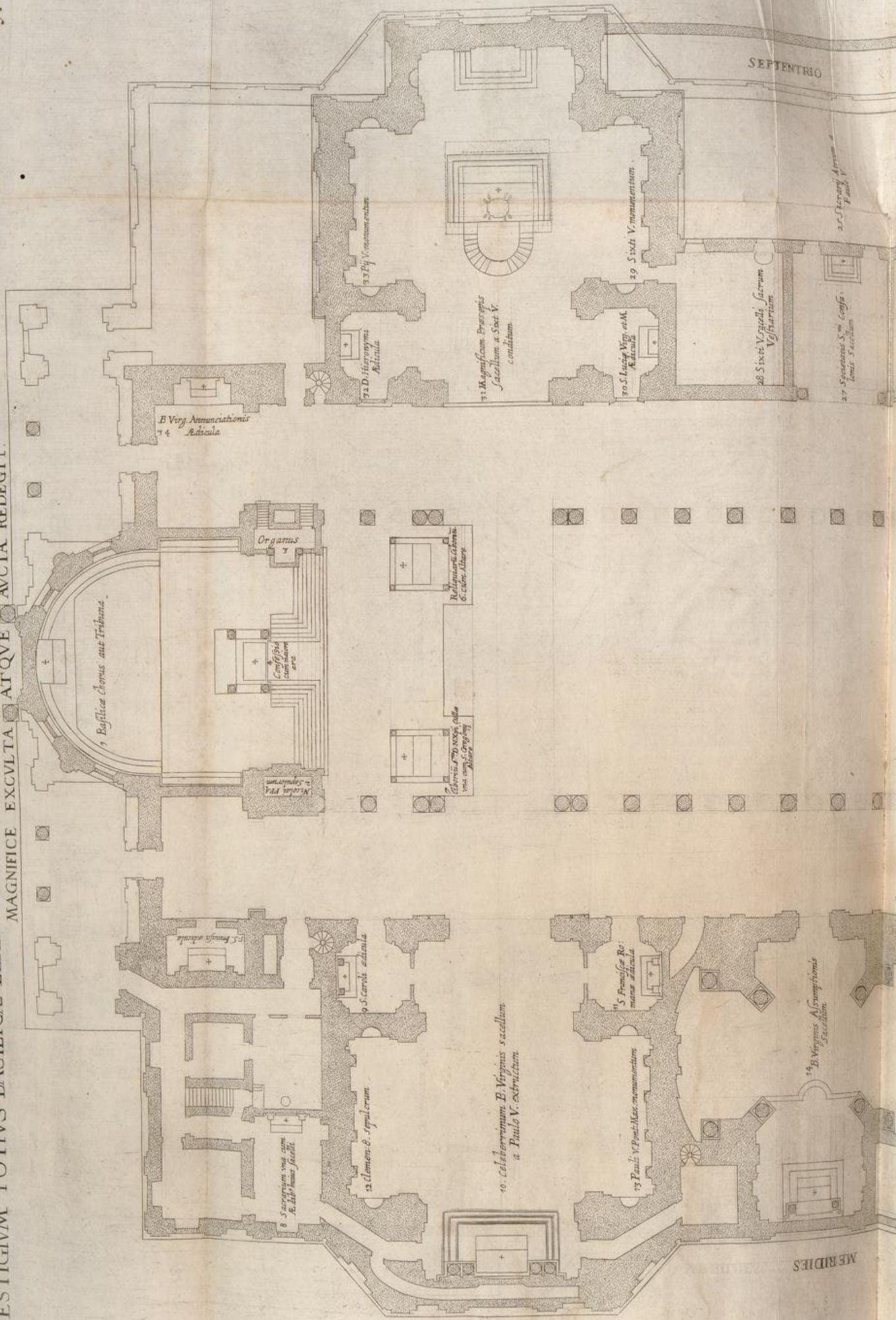
Vide Oraphe in
vna Sixti Papi
Quarti, ubi lo-
quitur de Card.
Rothomagen.

FINIS LIBRI QVINTI.

Vide Ordo
vite dicitur
Quam
pater dicitur
Zacharias

VESTIGIUM TOTIVS BASILICAE LIBERIANAE ET APPOSITORVM AEDIFICIORVM EA FORMA IN QVAM PAVLVS V. PONT. MAX. OCCIDENS MAGNIFICE EXCVLTA ATQVE AVCTA REDEGIT.

Basilicae clonus ante Tribunal.

B. Virg. Annunciationis
74. Adicula

Organus
7
Confessio
Cathedra Petri
12. Sepulchrum

Reliquaria. Cabana
6. ceteri Altare

Cathedra Petri
12. Sepulchrum
vna cum S. Gregorii
Altare

72 D. Hieronymi
Adicula

71 Magnificum Praeceptis
Sacellum a Sixto V.
conditum

70 S. Luciae Virg. et M.
Adicula

29 Sixti V. monumentum

38 Sixti V. sacellum
Vestibulum

27 Sixti V. Sacellum
Cathedra Petri

P. S. Petri Adicula

12. clemens. c. sepulchrum

9. S. Petri Adicula

10. celsiorum. B. Virginis sacellum
a Paulo V. extructum

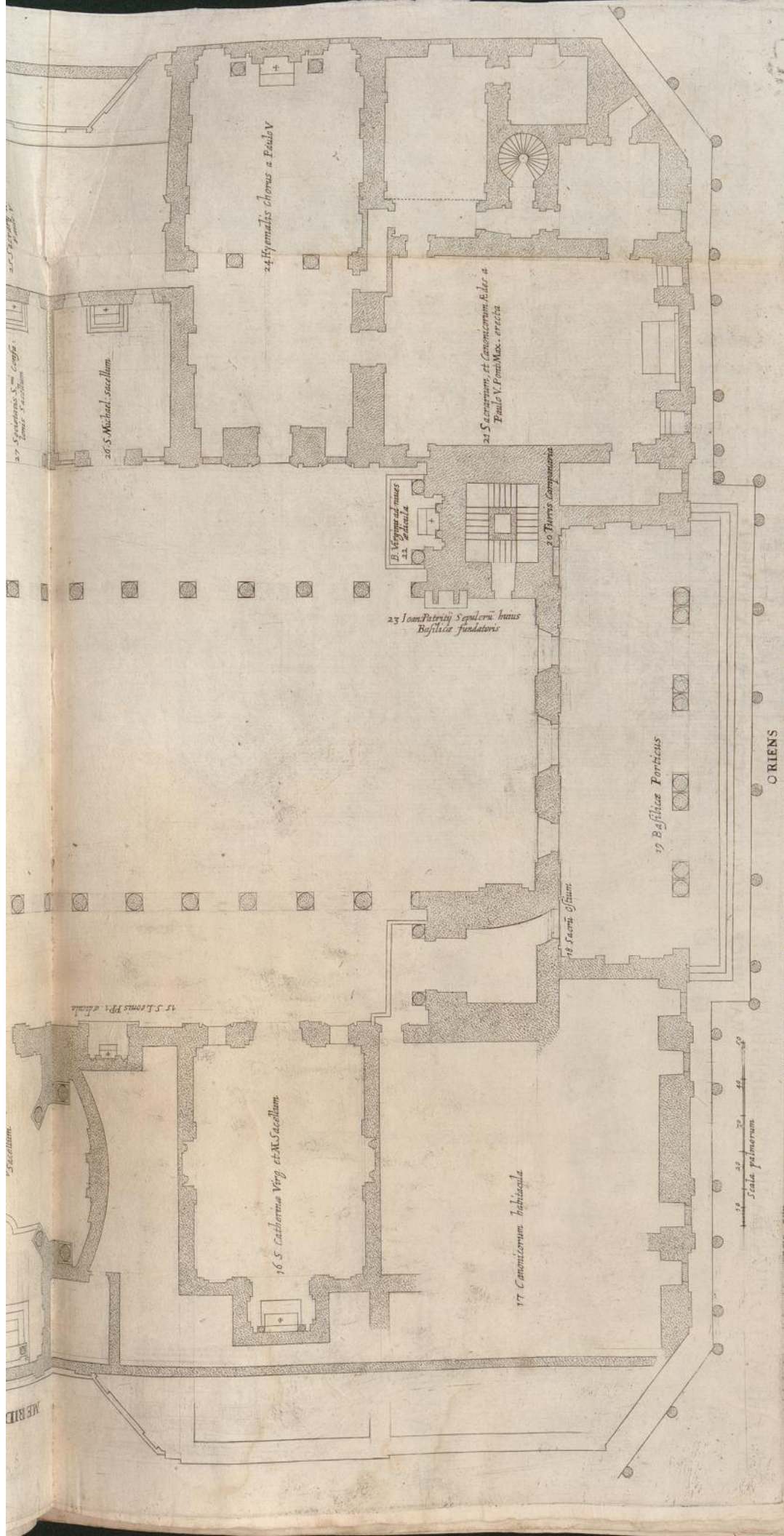
15. Franciscus R.
maius Adicula

13. Pauli V. Pontificis monumentum

14. B. Virginis Assumptionis
Sacellum

SEPTENTRIO

MEDIETAS

DOMINICVS S. P. E. CAP. P. INCLAV. ARCHIEP. S. P. O. N. A. VIT. AN. D. M. D. C. C. L. I. I.

10
Scala mensuræ adsumpta ex linea parallelâ inter. et +

10
Diminutioni Scala adsumpta ex linea inter. et +

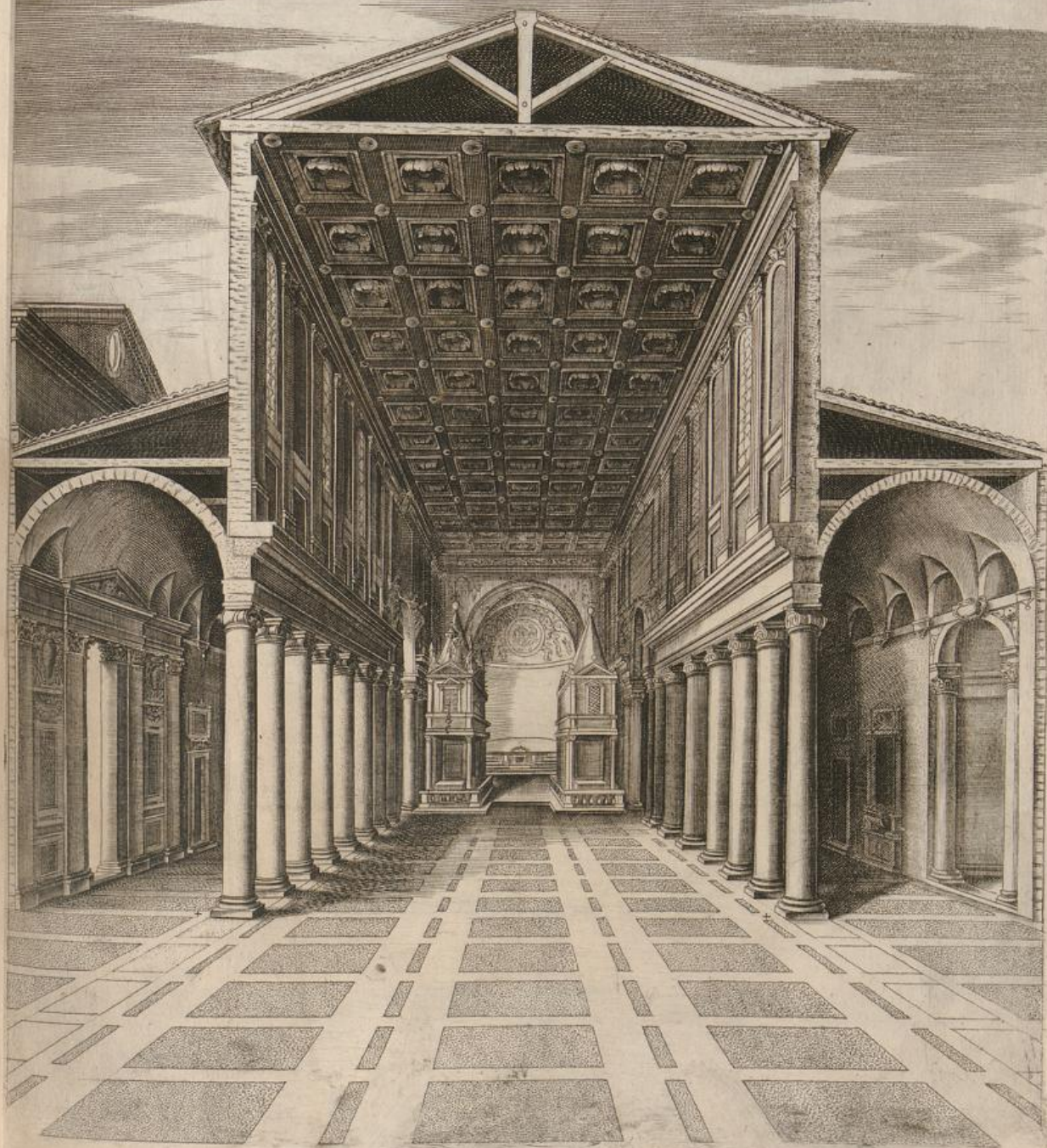

Scala mensurarum desumpta ex linea paralela inter * et *

Scala dimensionum desumpta ex linea inter * et *

I

10 20 30 40
Scala palmorum

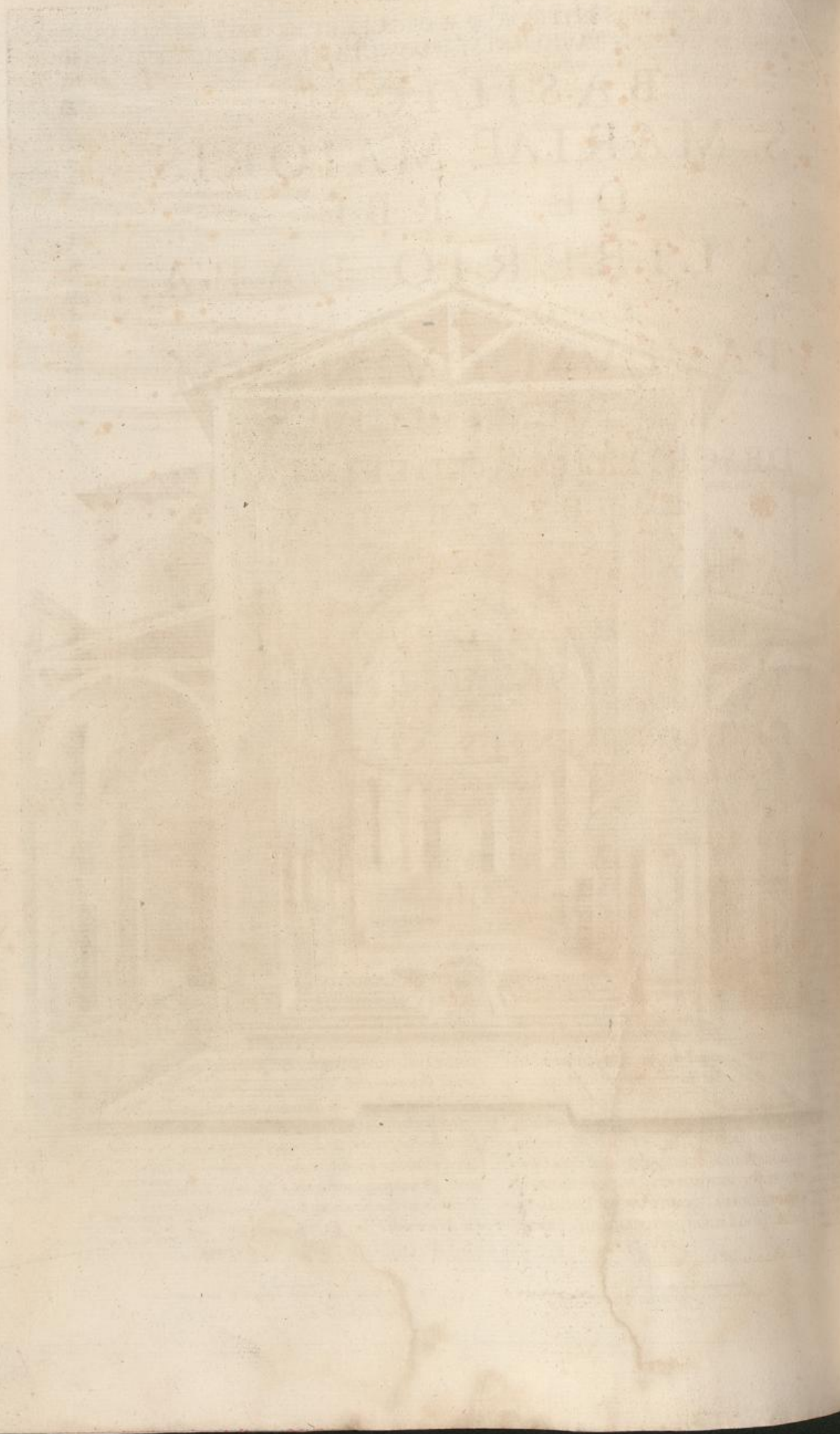

UNIVERSITÄT PADERBORN

Scala mensuris desumpta ex linea paralela inter + et +

Scala dimensionum desumpta ex linea inter * et *

De man
digen
lila, o
kollare
contra
et de
Cathol
fidei
Thom
vult. 6
Alex.
fom 73
et 13
Albr.
Thom.
Oste
Thom.
ad 4.
dij. 19.
nat. 43
Pater
pau.
in Phi
et. 6
in de
Thom
et dec
et. 43
et. qui
et. 10